

Hiedelemtörténetek a Folklore Fellows magyar gyűjtéseiben

Jelige: folklorefellows

Melléklet

Jelen mellékletben közlöm a dolgozatban elemzett szövegek betűhív átiratát. Az átírás során mindenhol a gyűjtő végleges szövegváltozatát vettem figyelembe, áthúzott szövegrészeket csak ott közlök, ahol módosít is a végleges szövegen, nem csak egyszerű javításról van szó. A kéziratok helyesírását mindenütt követtem. A gyűjtő saját áthúzásait, szövegváltozásait követtem. Az idegen kéztől született ceruzás bejegyzéseket ugyanakkor nem jelölöm. A kérdéses olvasatú szavakat [?] jellel jelölöm. A kéziratok adatolásánál a külső borítók adatait vettem figyelembe, a helységneveket és vármegyéket az 1913-as helységnévtár alapján adom meg.

BERTA Imre

1914 *Népdal és ballada szövegek, babonák, helynevek, stb.* EA 128. [Kézirat terjedelme: 72 oldal. Gyűjtőpont: Várkesző (Vas vármegye). Leltározás éve: 1940.]

[23]

130. Egyszer egy asszony gyerek ágyban feküdt. Az úra nem volt neki othun. Egyszer csak beletakarta magát a lepedőjébe és magához vette a gyereket, belenyult a szenteltviztartóba és menni akart ki. Épp ekkor jött be az

[24]

ura és kérdezte, hogy hová akart menni. „A Rábára, fürdeni, itt megy előttem egy kotlós tyúk ez hív.” Az ura lebeszélte és lefeküdtek. Pont éjfélkor ismét fölkel az asszony és a gyerekekkel elment a Rábára. Ott megfürdött, a gyereket beledobta a boszorkány, az anya utánament és kivette. Mentek haza, mikor az úton megint eléje állít az az állat. Ekkor letette a gyereket, és nekiment elkezdtek birkózni. Végre az asszony győzött és ismét ment tovább haza. A legények mint fűtöttak előle mert szellemnek gondolták. S elkísérték a lakásáig. Mikor bement bezörgettek az úrának és elmondták neki, aki nem hitte el. De meggyőződött róla mikor meg nézte az asszonyt aki vizes volt. Nem is használt szegény asszonynak semmi, mert pár nap múlva meghalt. De a ruhája helyén sokáig jelentkezett valami, ami kopogtatással adott magáról jelt, de mindig éjfélkor jelentkezett.

[29]

A veszetségről

NagyMegyerén élt egy Fehér Zsigmond nevezetű ember, aki arról volt híres az egész Csallóközben, hogy a kutyákat megtudta (rontani) veszíteni és meg is tudta gyógyítani. A

kutyákat úgy veszítette meg, hogy valamilyen zsirral, (margarinnal) megkenete a küszöbét, s ha ezt a kutya megnyalta, föltétlen megveszett. A veszett kutyákat meg eltudta küldeni oda, ahová akarta. A veszettség elleni orvosságot ráknak az ollójából és a ganajtúró bogár testéből készítette, de hogy hogyan az máig is titok. Ha valakit a veszett kutya megmar azon a veszettség kilenc órára, ha arra nem kilenc napjára, ha arra sem kilenc hetére, ha arra sem kilenc hónapjára tört ki.

Ha valaki veszett kutyával találkozik, akkor a bal kezén a hüvelyk ujját szorítsa a tenyerébe, és a kutya bal felire menjen, ilyenkor azután a kutya kikerüli az illetőt.

A veszett kutyának hamús kenyeret szoktak adni.

[30]

Gyűjtő: Berta Imre.

A férgek kiolvasása az állatokból.

Egy cigány asszonytól hallottam a kiolvasás miben létét. Ugyanis ő ezzel kereste a kenyerét. A kiolvasás ebben állt. Akinek valamelyik barma beteg volt, megmondta ő neki, meg is fizettek neki akkor. Ő azután akkor amikor nem is gondolták, nap fölkelte előtt bement az istállóba. Ha állt az állat akkor úgy, ha feküdt, akkor pedig a bal lábával megrúgta és ha fölkelte úgy az alatta levő trágyát bal kézzel fölmarkolta s hátot fordított az állatnak. Míg markolta az alatt ezt mondta magában: „Pizmajó czimar, – az értelmét nem akarta-e vagy nem tudta-e nem mondta meg, – parancsolom neked, hogy egy nap múlva ezt a helyet betöltsd”, azzal a fölmarkolt trágyát háttal az állatra dobta. Azután eltávozva boszorkány keresztet [rajz] csinált az ajtóra.

[67]

Gyűjtő: Berta Imre.

Lidérc.

A szülő és a másik falú között van egy lapos, posványos rét, amelyet Sósnek mondanak. Ettől a réttől nagyon félnek, mert lidércek és boszorkányok tanyájának mondják. Hogy hogyan jelenik meg erről már sokat halottam. pl. Egyszer egy pápai asszony jött haza Keszőről Pápára az estéli vonattal, amely 8 óra után indul. Ő mondta, hogy mikor a Sós mellett eljöttek akkor látott egy nagy lidércet, amelynek a formája; egy kör és abba 3 láng és allatta hosszú láng nyalább csüngött alá, [rajz] mások meg ember alakúnak látták. És ettől félnek mert aki után ez megy, azt nagy betegség esetleg halál ér. S nem hiszik el, hogy ez a láng a földből jön elő, a posványos helyeken nyáron éjjel. Ők ezt valódi, létező személynek tartják.

Boszorkányokról és szellemekről.

Egyszer egyik helyen, a Magyargencsen történt, hogy a legények a korcsmában disputáltak, hogy melyikük bátrabb. Azt mondták legbátrabbnak, és annak fizetnek is bort, aki éjjel 12 órakor el mer menni a temetőbe és az ott levő csontvázat el meri hozni. Csontváz ásás alkalmával került elő. Az egyik fogadott és el is ment. Fölvette a hátára, de úgy hogy a kezeket a nyaka köré fonta. Elvitte a korcsmába. A legények ujjongtak. És mondták neki, hogy vigye is vissza. Elindult a legény vissza.

[68]

amint odaért a bodéhoz és leakarta tenni a csontvázat nem birta a hátáról ledobni. Ekkor megszólalt a csontváz, hogy ő neki van egy nagyon régi haragosa, aki miatt most nincs nyugalma, lám még a föld sem szivelte magába. Tehát, hogy már az egyszer megnyugodhasson, menjen el ahhoz a haragosához és mondja meg neki, hogy ő már nem haragszik, hát bocsásson meg neki. És pedig a templomba menjen be ott talál imátkozva egy fekete ruhás asszonyt és annak mondja, majd a többi már az tudja. De a templomban mást ne szóljon, se menet, sem visszajövet vissza ne nézzen. És ha ezt meg mondja akkor ő, a legény is mindig boldog lesz.

Ekkor oda nyújtott neki egy szép csonttáblás ima könyvet, ami senki sem tudott más elolvasni, mint csak ez a legény. A temetőből hazament, lefeküdt, és másnap el is ment a templomba, amint benyitott, egyszerre meglátta a fekete ruhás asszonyt, aki az oltár előtt imátkozott, odament és elmondta neki, hogy ő neki mit mondott a temetőben egy csontváz. Többet nem szólt, hanem kijött a templomból. Az asszony pedig kiment a temetőbe és megtudta, hogy a csontváz az ő első úrának a csontjai, aki őt elverte a házatól és más nőt vett el feleségül.

[69]

Gyűjtő: Berta Imre. Pápa. rom. kath. főgimn. VII. oszt. tan.

Bognár Jánossal történt Vérteskethelyen, hogy egy malomból ment haza. Amint kiért Kisberről egyszerre elkezdtek róla huzni lefelé a pokrócot. S mindig jobban. Utólja felé már alig tudta fönn tartani. Utóbb már nem tudta megállni leszállt a kocsiról és megnézte, hogy mi az a szekér alatt ami a pokrócot huzza. Amint leszállt látta, hogy a kocsi alól jön elő egy köd alak, aki mindig nagyobb lett. S egyszer csak meg szólalt: „Szerencséd, hogy előbb le nem szállál, mert akkor széttéptelek volna. De már nekem itt az óráim s el kell mennem.” Ezeket mondta s azután eltűnt.

Tatán történt, hogy volt egy molnárnak két szép fia. Az egyikbe a kovács felesége nagyon szerelmes volt. De a legény semmit sem adott rája. S az asszony nem tudta másképp megboszúlni, mint minden éjfélkor elment hozzá és egy korbáccsal végig vágta, mire a legény

lívá változott. Ekkor ráült az asszony és agyon hajtotta. A kálváriára föl le. A legény már sovánkodott. Nem mert senkinek mondani. Mégis mikor kérdezte egy jó barátja annak elmondta. Ekkor helyet cseréltek. A legény aki a szerencsétlen molnár legény helyére feküdt, nem aludt el. Várta mikor jön az asszony. Mikor az ajtó kinyillott, leugrott a helyéről eléje szaladt és ki kapta kezéből a korbácsot

[70]

végig vágta vele az asszonyt mire az lívá változott. Ekkor ráült és ő hajtotta arra és úgy mint az az asszony szokta az ő barátját. A mikor agyon hajtotta, oda hajtották vele a kovács elé s mindent ígért, hogy vasalja meg. A kovács nem akarta megvasalni. Végre még is meg vasalta. Azután ismét ráült, hazament és megcsapta a korbáccsal, mire a ló asszonnyá változott. Ő lefeküdt, az asszony hazament és lefeküdt. Másnap sem kelt fel, hanem kezét, lábát a dunyha alatt tartotta. A kovács meg haragudott és lerántotta a feleségéről a dunyhát. Ekkor elbámult, hogy az éjjel a saját feleségét vasalta meg. Hozatta a orvosokat de egyik sem tudott rajta segíteni, a patkókat sem tudták róla levenni. Bele is halt. Mikor meghalt, akkor az egyik kezéről leesett az egyik patkó és rászégezték a fejfájára. Erről el is nevezték Patkós Körmendynének. Talán még a kis gyerekek is ezt mesélik egymásnak.

BETTELHEIM László

1921 *Néphit.* EA 1662. [Kézirat terjedelme: 2 oldal. Gyűjtőpont: Szekszárd (Tolna vármegye). Leltározás éve: 1949.]

[1]

Boszorkányság.

Égyszér egy asszonynak kis fia született és ami cselédünk át ment a szomszédban mert a szomszéd neninek szültett kis fia és a kis fiú nagyon nevetett mert akkor azt mondta a néni hogy meg babonászta mert amikkor elment a kis fiú elkezd sirni.

És akkor jön az anyja hogy a kis fiú nagyon sírt és azt mondta hogy agyon 3. szál hajat és egy fésűt de az a fésű amelyben ő fésülködik és a cseléd azt mondta hogy ő nem bolond most vette a fésűt és oda agy a és akkor azt mondta a néni hogy agyon mert elviszik a boszorkányok.

És a cseléd azt mondta hogy ő attól nem fél és akkor reggel a cselédünk át ment a szomszédban és a boszorkányok meg fogták és elvittek.

./.

BORVENDÉG János

1914–1915a *Babonás történet és két cigányanekdota.* EA 715. [Kézirat terjedelme: 7 oldal. Gyűjtőpont: Ács (Komárom vármegye). Leltározás éve: 1945.]

[2]

Babonás mese.

(Ezt a mesét mint igaz és valóságos történetet adta elő az alatt megnevezett, mert mint monta az ő édesapja ismerte Ácson azt a kovácsot kiről itt szó van.)

Hugyan patkúta mēg Sellei kovács a feleségit.

Ēccēr ít Ácsonn ēggy Sellei nevezetü kovács; a zén idēsapám ismerte is itet. Igēn rossz kinézitü leginnye vót neki. Nēm tutta sēnki, hogy mi lēhet a baja, hogy olyan sován*).

Vót ennek a Selleinek ēggy felesége, aki boszor-

*) Az n néma.

[2]

kán*) vót, asztán mindég ējárt a Gellér hēgyre ijjē. Kimēnt a műhēbe, asztán vót neki ēggy kötőfékje, ha aszt fordítva belevágto a legín*) fejibe, a legín*) lovál vátozott. Asztán ezēnn járt a Gellér hēgyre ijjē. Azér vót úgy lēhajtva a kovácslegín. De eszt sēnki sē tutta.

A kovácslegín*) má nēm soká bírta, de elis mēnt a gazdátú, asztán ēggy másik mēnt helibe. Ez alighanēm sejtette, hogy mi baja vót a régi legínnek, mer ezis szerzett ēggy olyan kötőfékēt, amilyen a zasszonnak vót; asztán mikor a zasszony eszt is mēgakarta nyergēnyi

*) A n-nek némák.

./.

[3]

ez mēgelőzte, mer kiszülődött rá, asztán nēm alutt, csak behunta a szēmit. Hama belegvágto vizsájáru a kötőfíkēt a zasszony fejibe; asztán mēgnyergēte. Mikor asztán jó ki izzasztotta, beszóta kovács hó, hogy ēggy ló van sürgössenn mēgpatkúnyi, kējjēn fő. A kovács főkēt, asztán kettēnn mēgpatkúták a lovat, asztán a kovács gyanutlanú lēfekütt. A kovácslegín *) újra belevágto a ló fejibe vizsájáru a kötőfíkēt, asztán lēfekütt.

Reggē a kovács felesége nēm akart

*) Az n-nemán hangzik.

[4]

főkenyi. Ēccēr má a kovács mēgsokâta, hát mēgnízte, hát láttyo, hogy kezure, lábáro mēgvan patkúva, asztán mēg csupa vír keze, labo. Most tutta csak mēg, hogy a zíjjē micsinát. De a zasszon*) nēm sokáro mēgis hát.

.-

Mészáros Istvanné

Ács.

*) Az n-nek némák.

BORVENDÉG János

1914–1915b *Babonás mesék*. Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest. Jelzet: 7642. [Kézirat terjedelme: 15 lap. Gyűjtőpont: Ács (Komárom vármegye). Leltározás éve: 1966.]

[2]

Babonás mese.

(Cím nélkül.)

De ez való igaz! – bocsájtja előre az elmondó.

Ěccēr vót ěgy fiatâ házaspár. Ěccēr hirtelen meghâta zembër, hát rendæssenn elis temettík. Hanēm ěccēr íjjê tizënkét órákkor mëgzörgeti ám valaki a zablakot. A zasszon*) fölìjett, hát a zura áll elõtte, de nēm szót a neki sēmmit, csak melléjje akart fekünni.

Így mënt ez ěggy darabig, de a zasszon*) má igën kezdett fínyi, gondúta magábo, hogy êmęya paphó, mëgpanaszkoggya neki a dógot. Elis mënt. A pap aszonta

[3]

neki, hogy híjjon ěgypár asszont asztán majd imádkozzanak otthonn ěggy íjjê. Úgyis tetta zasszon*). Hát mikora zóra a tizënkettõt verte, csak mëgjelënikám elõtte a zura. De más sënki sē látto csak íppenn a felesíge. A zasszon*) mingyá fölgurotta székrű, asztán aszongya:

„Mindën jótít lélëk a zurát dicsíri!”

Aszongya rá a zembër, – de persze eszt a többiek nēm hallották – ,

„Dicsírním én, de ha nēm lëhet?

Aszongya neki a zasszon*):

„Mënëm lëhet?”

Aszongya a zembër:

[4]

„Azér, mer miúta mëghâtam, még ěccēr sē szógátottá értem misét! De nē is szógátoss, hanēm mënnyela paphó, kérdëzd mëg tüle, hogy mennyiér szógáll, asztán mënnyê mindën házhó, mindën házná kíj ěggy krajcárt evvela jellê. A zembër mos fõhúsza a zasszon*) karjänn a réklit, rátette két ujját, hát fölìgette a zasszon*) karját, úgy hogy ott maratta hele. Ez vóta jel, amivê a fiatalasszon *) êment kíregetnyi, a misére valót. Összeszette a píszt asztán szógátotott misét a zuráér; nēmis gyütt többet haza. –

Ács 1915 febr.

Kovács Jánosné ácsinapszámos asszony 71 éves. –

[5]

Babonás mese.

(Cím nélkül.)

– De ez igaz vót. –

Ěccēr ěggy lëán *) kukorica fosztáskor fogadott ěggy másikkâ, hogyú kimer mënnyi éfékor a temetõbe, asztán êhozza aszta lepedõt, ami a nagykörösztre van terítve. Ki is mënt a temetõbe, asztán êhozta a lepedõt. Hanēm másnap éfékor mëgzörgették a zablakját, hogy

vigye vissza a lepedőt, onnajat, ahunnand êhozta. A lëán*) igën mëgijett, főkapt a lepedőt, asztán kidobta a zablakonn, de a lepedő visszaesëtta szobába. A lëánnak vissza köllött vinnyi a lepedőt, de többet sohasë látták, csak a szíttzagatott testit taláták mëg. –

Ács 1914 dec., Gábríel Mária, 21 éves parasztleány

[6]

Babonás mese.

– „De ez igaz vót ám!” –

Ëccër ëggy embër pusztánn lakott, asztán begyütta faluba a rokonaihó. Este vót, hát êdarvadoztak, êbeszígettek éfélig. Mivê, hogy éfé vót a fiatalebër nëm igën akart êmennyi haza, de asztán mëggondúta a dógot, asztán csak elindút haza felé a vasut mellett. Amind mëgy, hát csak lát ám utánno mënnyi ëggy alakot. Gondúta magábo, hogy mëgszóllíttya, asztán legalább kettenn mënnek, nëm lëssz olyan unalmas, mëg filosa zut. Mëgát, hogy mëgvárja, de mikor mëgát, azis mëgát. A legín*) ëggy kicsit mëgijett, asztán csak sietëtt hazafelé. Hát akkor mëg

[7]

azis sietëtt utánno. Má futnyi kezdëtta legín*), de hiábo, a zalak futott utánno. Ëccërasztán mégis a vati árokná, amind van ëggy komp**), hát aza zalak főfutott rá asztán ëggyet bukfencëzëtt, asztán csak êtünt, minha a föld nyête vóna ê. A legín*) úgy mëgijett, hogy majnëm össze esëtt, mikor eszt látto. Nëmis mert hazamënnyi, hanëm a vasutt mellett ëggy baktër házná huzódott mëg, mëg csak rëggê mënt haza.

– Ez a történet ezelőtt ötven esztendëve vót. –

Ács 1914.dec.

Gábríel Mária, ácsi szül 21 éves parasztlány

[8]

Babonás mese.

Ëccër..(– de ez valóban mëgtörtént, dolog –, veti közbe a mesélő.)... ëccër ëggy zsidó csárdást mëgötek, mëg kirabútak. Aszta csárdát, ahunna zsidó lakott mëgvette ëggy körösztn*) embër. Enneka kocsmárosnaka napa ëggy íjjê, minha valakit látott vóna a szobábú ëggy kis benyilóba mennyi, (mer akkor mëg olyan kis benyilókat szoktak, ami szobábú nyít, asztán kamránok hasznáták.) Elösször nëm hitta szëmeinek, de másnap mëgin mëgjelënta zalak, mëgin bemënta benyilóba. A zasszon*) má fnyi kezdett, hát êmonta a házbeliekneka dógot. Valaki aszta-

[9]

nácsúta neki, hogy írja fő a benyiló ajtajára hogy: „Jëzus a zsidók kiralo.” Eszt mëgis tettík, de nëmis látták zsidót többet sohasë. Hanëm kísöbbsen rágyüttek hogya zsidót úgy csapták agyonn asztána benyilóba temettík ê.

– –

Ács 1915. jan.

Landesz Mihályné ácsi szül. 42 éves parasztasszony

[10]

Babonás mese.

– Igaz történet. –

Ėccer vót egy kanász. Enneka kanásznak vót egy olyan dudájjo, hogy a mikor főfujta, bedobta a zágy alá, a duda magátú a legszèbb nótákat húzta. Enneka kanasznoka hujtárjo mēgtutta, hogy milyen dudájo van a kanásznak, monta neki, hogy szeretne űis úgy mēgtanínyi dudányi. A kanász válúkozott rá, hogy mēgtanította, de kijelèntette neki, hogy elõbb nem lehet, mind karácson*) ijjelinn. Hát mikor együtta karácson*) a kanász èvezette a hujtárt egy køröszt utra asztán ott aszonta neki:

– Tagadd mēg apádot, anyádot,

[11]

minden fèle familiádot! Asztán: Tagadd mēgaz Istent, tagadd mēga hitèdet, tagadd mēga szentèket.

A gyèrèk má nem tutta tovább hāgatnyi, ott hatta a kanászt, asztán aszonta neki, hogy ű nem tanúll mēg dudányi. A kanász aszonta neki mīrgessenn:

– Hát minek tettè bolondá. Ha nem vót õlíg bátorságod, minek kaptá bele!

Ács 1915. jan.

Landesz Mihályné ácsi szül. 42 éves parasztasszony.

[12]

Babonás mese.

– „Igaz történet” –

Ėccer vót egy parasztembèr, akinek minden íjjè mēgfejtika tehenit. Ėpanaszkotta ittis-ottis, hogy ű milyen bajba vana tehenivè. Valaki aszonta neki, hogy csinátossonn egy tiszta új vājjut, asztán ha rēggè kiereszti a tehenit egy új nyirfa sõprvè verègesse mēga vājjut, asztán, aki legelösszør odamēgy az feji mēga tehenit.

A zembèr úgyis tett. Csinátotott egy új vājjut, asztán mikor kieresztette a tehenit, egy nyirfa sõprvè mēgverègette a vājjut. Hát csak gyünám a szomszídóbú a mē-

[13]

nyecske. A zembèr má mikor egisz közè vót, aszongya neki:

– Hát maga az, akiaz én tehenemet mēgfeji?!

A zasszon*) igèn szabadkozott, hogy ű bizon*) nem az. De bizona zembèr nem hittám neki, hanèm jólèverte.

Asztán többet sohasè fejtík mēga tehenit. –

Ács 1914 dec.

Gábrìel Mária 21 éves ácsi szül. paraszt leány.

[14]

Babonás mese.

– De ez valóba mēgtörtént. –

Ėccĕr vót ĕggy legínembĕr; enneka legínyembĕrnek íjjĕ mindig ĕggy macska útá mellire, de eszt nĕmis lehetett látnyi. A legín*) ĕpanaszkodott a zĕggyik baráttjánok. Ez aszonta neki, hogy majd ĕccĕr másodmagávó ĕmĕgy hozzá íjjĕ, asztán majd elugrásszáka macskát. Hanĕm elősször nígy szĕget kő ütnyi a zistálló ablakábo asztán ĕggy gatyamadzaggá be kő kőtnyi a zajtót, de úgy, hogya gatyamadzag a kilincsĕnn mĕga szĕgekĕnn köröszttű mĕnnyĕn. Hát csakugyann úgyis lĕtt. Íjjĕ ĕment hozzá a két baráttjo, asztáncsak

[15]

vártok, hogy mikor gyüna macska. Hát mikora zóra a tizĕnkettőt ütötte látták, hogya legín*) ígĕn nyőga zágyonn, de mĕgsĕ tud mozdúnyi, mĕg beszínyi sĕ tud. Most hamarossan vasvĕllát kaptak, asztán hĕgyibe a macskánok. Ėkeszték ütnyi kĕgyetlenű; ki nĕm tudott mĕnnyi, mer a zajtó ĕvót kĕszítve. Mikor má a legínyek ĕfárottaka zütisbe, eleresztĕtték. Hát csak másnap tutták mĕg, hogya z nĕm vót más, minda szomszíd banya, meraz vót kĕgyetlenű ĕcsípűve. Mert boszorkán*) vót. Hanĕm többet sohasĕ nyomta mĕga legínt.

Ács 1914. dec.

Gábríel Mária ácsi szül 21 ĕves parasztleány.

DOBAY János

1914–1915a *Szerelmi-, katona-dalok, balladák, babonák, mesék, kincskeresĕs, trĕfás versek*. EA 932. [Kézirat terjedelme: 79 oldal. Gyűjtőpontok: Hollómajor, Szemere, Tényőfaló (Győr vármegye). Leltározás ĕve: 1948.]

[78]

Egyszer egy ĕjjel egy kocsi jött a faló felé, körülötte minden fĕnyes volt. Igen ĕnekeltek, kiabáltak, rajta, mindig azt kiabáltak „Kĕk zöld foltok foltja, ürge verj meg minket. Azok boszorkányok voltak ĕs az egyik boszorkány leány a fiutestvérĕt akarta elcsábítani, hogy legyen boszorkány. Leszálltak ĕs a leány elősször oda vitte a testvérĕt egy rózsafához ĕs azt mondta neki „Nézd ezen van, három virág, egyik a Fiu, másik a Szentlélek, harmadik az Atya ezt meg kell tagadnod, akkor beléphetsz mi hozzánk. De nem tagadta meg. Ekkor egy dőglött kutyaához vezette ĕs ahhoz kellett volna neki imádkozni, de azt sem tette. Ezután aztán nem bántotta, hanem oda ment a többihez mulatni. Hát más nap csak lólábak ĕs lópaták voltak azon a helyen, ahol mulattak.

Csernák László

17 ĕves

csizmadia tanonc

Szemere Győr m.

1915. jan.

[79]

Egyszer egy papnak volt egy szakácsa meg egy kocsisa. A szakácsasszony az boszorkány volt. A kocsis egy éjjel megleste a szakácsnét, hogy mit csinál a pincébe, hát látta, hogy ott mulat a boszorkányok közt. Erre a boszorkányok megfogták őt és agyon akarták ütni, de a szakácsné nem engedte és számárrá változtatta. Reggel keresték a kocsiszt de nem találták, hanem mikor a szamarat meglátták, mindjárt gondolták hogy ő lesz az. Ezért megkérdezték a faluban azt az igen öreg embert, aki értett a boszorkánysághoz, hogy hogy lehetne vissza adni neki az alakját. Az meg azt mondta, hogy majd egy pár esküszik a templomba, és mikor letérdelnek az oltár elé, akkor a menyasszonyi koszorút oda kell adni a számárnak. A számár le is nyelte a koszorút és visszakapta a régi formáját

Sághi Gyula

16 éves

csizmadia tanonc

Holló major Győr m.

1915. ápr.

DOBAY János

1914–1915b *Kincésasó történet*. EA 1931. [Kézirat terjedelme: 4 oldal. Gyűjtőpont: Hollómajor (Győr vármegye). Leltározás éve: 1950. A kézirat borítóján, a címkekatalógusban és a nyomtatott katalógusban az adatközlő – SÁGHY Gyula – neve alatt szerepel.]

[1]

Kincésasó

Egyszer egy juhász egy dombon megkopogtatta a botjával a földet és ott kincs volt elásva. Ezután elment a paphoz és a mesterhez és kimentek a dombra. A juhász megmondta a mesternek és papnak, hogy mikor a pénzt ássák hátra ne nézzenek, mert akkor a pénz lesülyed. Elkezdtek ásni, erre egy csapat borju jött feléjük, és kiabálta valaki nekik, hogy vigyázzanak, de azok csak ástak tovább. Erre egy csapat bivaly ment és megint kiáltottak nekik, hogy vigyázzanak, de ők csak ástak tovább. Majd végre egy négy lovas fekete hintó jött és három úr szállt ki belőle. Az egyiknél egy akasztófa volt, nádszálból. Odakiáltottak a kincésasóknak. „Azt a juhászt akasszuk föl.” De az nem nézett hátra, csak ásott tovább. Erre az egyik úr

[2]

elkiáltotta magát. „Azt a csuhásat (:papot) akasszuk fel, de az sem nézett hátra, és ásott tovább. Majd a másik kiáltotta: „Azt a hugyosat akasszuk fel” Erre a tanító eldobott mindent és elfutott, azután a többi is utána. Mikor a tanító hátra nézett, nem találták meg soha többet a pénzt

Sághi Gyula 10 éves
csizmadia tanonc
Hollómajor, Győr m.
1915. ápr.

ÉNEKES Kálmán

1921 *Krisztus köszöntse, dalok, balázsjárás, lucázás, pünkösdi királyné, mindenszenteki szokás, hushagyo kedd, vőfélyköszöntő, dülőnevek, ragadványnevek, falucsufolók, babonák, tájszavak.* EA 899. [Kézirat terjedelme: 48 oldal. Gyűjtőpont: Sopronkövesd (Sopron vármegye). Leltározás éve: 1947.]

[39]

Mese. Egyszer volt egy ember. Ez kiment Szt. György éjféلكor a keresztútra. Feje fölé, meg a porba „csitke”-fával egy nagy várt kerített. – Egy nagy malomló pörgött a feje fölött. Azután jött egy fekete koci ló nélkül. Háromszor neki vágatott a várnak, de nem tudott keresztül menni. Negyedszer neki rugaszkodott s le dobtak róla egy nagy fazék meszet. – Ekkor ment az ember hazafelé s gondolta magában, mit csináljon ezzel a fazék mésszel. – Mikor ment hazafelé nyitva volt a sógora ablaka; bedobta rajta. Reggelre mind arannyá változott; sógora igen meggazdagodott.

Piros Mária. Élet Bükön egy lány, kit, mivel piros arca volt, csak úgy hívtak hogy: Piros Mária. – Ennek a szeretője mint katona fogságba került; semmi hír sem jött róla. A leány nagyon siratta szeretőjét s csak azt kívánta, bárcsak még egyszer láthatná. De hiába. – Volt a faluban egy nagyon öreg asszony, kinek Mária elpanaszolta nagy baját. – Ez az öreg asszony azt mondta, ha akarja látni mégegyszer szeretőjét, tartsa be az ő tanácsát, akkor mégegyszer megláthatja. A leány szívesen megtett volna mindent, csak szeretőjét mégegyszer láthassa. Azt mondta az öreg asszony: estére tégy fel egy nagy edényt a tűzre. Előbb azonban a ház körül szedj össze minden darab csontot. Ezeket dobd a

Sopronkövesdi néph. Gy. Énekes Kálmán. V.

[40]

vízbe s főzd addig míg „szakká” nem fő. Mire ez szakká fő szedd össze ruháidat s ment ki az udvarra.” A leány ugysis tett. Éjféلكre a csontok szakká főttek. Ekkor a leány összeszedte ruháit s kiment az udvarra. – Itt hófehér lovon már várta Szűz Mária s intett neki, hogy üljön melléje. A leány melléje ült s elnyargaltak. Hosszas nyargalás után végre megállottak. Most azt mondta Szűz Mária: „Szállj le.” A leány leszállt s alighogy leért Szűz Mária a lóval együtt eltűnt, a leány előtt megjelent rég nem látott kedvese. Ez hívta a leányt, hogy kövesse. Egy mély gödör szélére hívta, s mondta a leánynak hogy menjen le ölössör. De a leány félt

lemenni. Küldte a legényt: Menj le te előbb.” Erre végre rá állott a legény s azt mondta a leánynak: „Add oda a ruháidat is, maj leviszem.” A leány nem adta oda minden ruháját, azt mondta igen nehéz lesz egyszerre levinni, vigye le felét. A legény fogta tehát a ruha felét s elindult vele. Mikor már lennt volt visszakiáltott: „Köszönheted az élő Istenednek, hogy nem mentél elő, mert ha ezer lelked lett volna is, séjjele téptelek volna.” Erre a leány igen megijedt. De a legény is egyszerre eltűnt azon a helyen egy sir lett. – A leány most körülnézett, hát látja hogy egy idegen temetőben van. S mivel ekkor már el is álmosodott, ráborult a keresztre s mivel hideg téli idő volt, ott meg is fagyott. Szülei hiába keresték, többet nem találták.

[41]

(Elmesélte Vagdalt Róza, aki szintén úgy hallotta s igaztörténetnek tartotta. Serinte Piros Mária rendes neve Iliás Róza, apja Iliás József. A leány eltűnését a falubeliek a leánynak tanácsot adó öreg asszony beszélte volna el.)

FAZEKASNÉ BÁTKY Erzs – FAZEKAS Ernő

1920–1921 *Népköltés, népnyelv.* EA 3598. [Kézirat terjedeleme: 80 oldal. Gyűjtőpont: Csongrád, Kiskundorozsma (Csongrád vármegye); Csépa, Tiszasas, (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye); Izsák, Kécske, Kecskemét (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye); Dunaföldvár (Tolna vármegye). Leltározás éve: 1952.]

[70]

V.

Mondák.

Élt egyszer Kecskeméten egy-ember, származására nézve örkényi tót. Ennek a tehene nagyon kevés tejet adott s kevés haszna volt a tejből. Hogy ezen segítsen, egy éjjel éjfélkor magára vett egy fehér lepedőt s a szomszéd legelőről a harmatot mind áthúzta az ő legelőjére. – Attól kezdve igen sok tejet adott a tehene, míg a szomszéd tehene alig adott egy kis tejet. Ez igaz történet volt, voltak akik egyszer meg is lesték az örkényi tót s úgy elverték, hogy majdnem meghalt.

Mesélte: Dobozi Sándorné 56 éves

Kecskemét.

FAZEKASNÉ BÁTKY Erzsébet – FAZEKAS Ernő

1921 *Imák, legendák, dalok, műköltemény, népmese, háborús történet, babonák, tuskóhúzás, állatgyógyítás, szokások, mese, patkányok elküldése, háborús ima a katonákért tánckurjantások, húsvéti köszöntő, vőfélyvers.* EA 904. [Kézirat terjedelme: 79 oldal. Gyűjtőpontok: Békéscsaba, Gyula, Újkígyós (Békés vármegye); Sándorfalu (Csongrád vármegye); Mezőtúr (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye); Foktő, Jakabszállás, Kalocsa,

Kecskemét, Kiskunmajsa, Lajosmizse (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye); Keszthely, Szentkirály-pusztá (Zala vármegye). Leltározás éve: 1947.]

[57]

Népmese.

Egy jósnő azt jósolta egy mérnöknek, hogy kígyó marásától hal meg. A mérnök nem hitte s a jósnőt kinevette, de azért nyugtalanította ez a gondolat. Egyszer vasútépítéssel volt megbízva, hajóval jött haza s egy kikötőnél déligyümölcsöt vett; amint belenyúlt a kosárba s válogatott a gyümölcs közt, a kosárfenekén egy kis vipera volt, amely megmarta a kezét s rövid idő alatt meghalt a mérnök, beteljesedett a jóslat.

Szabó Lajos 55 éves Kecskemét.

Egy asszonynak született egy gyermeke, amely hal volt. Elvitték megkeresztelni a paphoz, de az nem keresztelte meg, azt mondta: „máskor hozzátok”! Elvitték újra a paphoz, ekkor már cipóra változott s a pap ekkor sem keresztelte meg, azt mondta: „hozzátok el újra”! Elvitték újra s ekkor már gyertyává változott s a pap újra nem keresztelte meg. Mikor haza vitték, gyermek lett, meg-

[58]

szólt: „szerencsések hogy nem kereszteltetek meg, mint hal, mert akkor víz öntötte volna el a világot; hogy cipó képében nem, az is szerencsések, mert akkor éhen haltatok volna; hogy gyertya képében nem kereszteltetek meg, ez is szerencsések, mert akkor az egész világ megégett volna; mikor ezeket elmondta, azonnal meghalt.

Szili Mari 35 éves Kecskemét.

Egy asszonynak született egy kis lánya, aki mikor már beszélni tudott, mindig tejet kért, de nem itta meg, hanem kivitte a házból. A szülei kíváncsiak lettek, hogy hova viszi mindig a tejet s egyszer kilesték s látják, hogy egy nagy kígyót etet. Ekkor behívták a kis lányt, adtak még neki tejet s azt mondták, tegye le a tejet messzibb a kígyó lyukától s mikor ez kijött enni, a kis lány apja agyon verte s naplementkor a kígyó megdöglött s ugyan ebben a percben a kis lány is meghalt. Ezt úgy nevezik,

[59]

hogy „a kígyós gyerek”.

Szili Mária 35 éves Kecskemét.

GULYÁS Béla

1913 *Lakodalmi mondókák; vízkeresztí játéktöredék; balladák, elbeszélő költemények kéziratból /1852/; katona-, szerelmi-, tréfás-dalok, verses szerelmi levelek,*

ráolvasás, babonák, babonás történetek, tréfás mese. EA 871. [Kézirat terjedelme: 199 oldal. Gyűjtőpont: Erk (Heves vármegye). Leltározás éve: 1946.]

[170]

E:, Mesék és mondák.

1., A garabonciásokról.

Erkén történt a gulyakút eribe' [?].

Egy gyermek a disznókot őrizte és egy estefelé, alkonyatkó' oda gyűtt egy 10 esztendősnak láccó gyermek, és sírdogáva össze-vissza tekintett. A kis kondás kérgyi túle, hogy mé' rísz. A kis rongyos gyermek elmondta, hogy napnyugatrú' gyűn a napnyugoti garabonciások kirája és ő neki avval még kell verekenyi. A kis kondás kérdészte, hogy mé' kell még verekenyi a napnyugoti garabonciások kirájával. A kis rongyos gyermek aszonta hogy azé' mer' a napnyugoti garabonciásoknak az a szándéka, hogy égi háborúkkal elpusztícsák a népektú' a termést, mer' azok abba' tanályák örömköt, ha mindēt pusztítva látnak. A napkeleti garabonciások pegyig aszt akarják, hogy a szé' yész, jégesső, villám, árvíz, felyhőszakadás, nē lēgyēn ojjan nagy, hogy a vidékēket tönkre tēhesse. Ha a napnyugati garabonciások kirája győz, őtet lēgyőzi, akkó' a vidék úgy ē'pusztú', hogy nem marad egy ház sēm épen, a vetésēket

[171]

úgy elveri mindég a jég, hogy a nép ēhēn vesz el.

– Akkó pajtás csak tē győzzé', ú' jobb lesz – mongya a kis kanász.

– Nem lehet ám pajtás, mer' a napnyugati garabonciások kirája nagy erős embēr, én pegyig még csak gyermek erőve' birok, nem régēn vagyok a napkeleti garabonciások kirája. De tē pajtás segíthetné nekēm, hogy lēgyőzhessem a napnyugoti kirát.

– Hát jó' van, - mongya a kondás. Ne nekēd a kondás botom, maj' énnálam lēs a kondás ustorum, de tudom Istenēm, hogy kivágom annak a garabonciás kirának mind a két szemit.

– Nem úgy kell ám azt pajtás, nem árthat annak a te ustorod, hanem ha a süvēgedde' ütöd, akkó' nagyon ártol neki.

És elmondta neki a kis rongyos gyērek, hogy a napnyugoty garabonciások kirája bika képibe' gyűn és ő is bikáé fog vátozni és fognak verekenyi.

– Az a nagy erős bika engēmēt lētör, fēlfordít és ki akar hasítanyi, de tē akkó' szalaggy oda és a süvegedde' vágjál az inára, akkó' a nagy bika mingyán lēroskad.

[172]

Attú' nē fily (félj), hogy maj' tīgēd bánt, mer' mikó' a nagy bika lēroskad, akkó' én fēlugrok és nagyon mē kīnozm, ha látod, hogy újra nekēm gyűn és lētör, akkó' mēgintüss a süvēgedde' az nagy bika inára és akkó' újra lēroskad.

Ekkó' látják, hogy csakugyan gyűn napnyugot felő' egy rēttenetes nagy bika, iszonyúvan bömbölve. Ekkó' a kis rongyos gyermek lēs alatt a laposba és helyētte gyűtt egy kis bika.

Allyig, hogy mē látta a nagy bika a kicsit, rémítően ordítva neki mēnt a kis bikának és fēlfordította, de akkó' a kis kondás oda szalatt és a süvegive' inon vákta az nagy bikát. A nagy bika akkó' lēfordút a kis bikárú és elterút a gyēpēn; akkó' fēlugrott a kis bika és nagyon mē kínozt a nagy bikát. Asztán fēlkelt a nagy bika és neki mēnt a kis bikának, mivel hogy sokka' erősebb vót, mint a kis bika, mēgint csak lētörte a kis bikát. De akkó' mēgint oda szalatt a kis kondás és a süvegive' az inára vágott a nagy bikának, amitú' a nagy bika lēfordút a kis bikárú' és neki akart mēnnyi a nagy bika a kis kondásnak, de a kis bika mindig

[173]

neki ugrott és fēltasztotta a nagy bikát.

Mikó' mán heteccēr fellökte a kis bika a nagy bikát, akkó' a nagy bika elkeszte a nagy bőgést és elindút napkelet felé. A kis bika utánna és nagyokat tasztott a szarváva' a nagy bikán. Az pegyig rémületēsen bőgött kinnýába'. A kis bika elhajtotta a napkeletyi garabonciások várába és ottan kivégezték. Nem is vót akkó' nyáron jégesső ēccēr sē, sē nagy szé' nem fűjt soha, de ha a napnyugoty garabonciás kirá' lēgyőszhette vóna a nap-keletyi kirát, akkó' egisz nyáron sűrűn lētt vóna a nagy égi háború, mind elvitte vóna a házak tetējit és a jégesső mind elverte vóna a termésēkēt.

2., A mēgpatkolt kovácsné.

Ēgy kovács-mestērnek vót ēgy legínye, meg ēgy inasa és az inas ú' nēzett ki, mint aki nagyon betegēs. Mindēnki kērdeszte túle: mi bajod van. A gyērēk azonban nem merte mēgmondani, hogy ő neki mi a baja. De mán annyira el vót fogyva a gyērēk, hogy mán utóbb járnýi sē birt; ekkó' asztán keserűsi-

[174]

gibe elbeszíte a kovácslegínynek, hogy őt mindēn este valami főbe vágja ēgy kötőfikkal és ő rōktōn lóvá vátozik és az ráül és ő rajta, mint a lovon mēgy a szen' Gellér' hēgyre, mer' ottan van a boszorkányok gyűllése. Kērdezte a kovácslegíny túle, hogy mit csinálnak ott a gyűllēsēn a boszorkányok. Aszongya a betegēs gyērēk, hogy nagyon sokan vannak a boszorkányok s ēgy olyan nagy űs'be, mint ēgy kád főzsnek magoknak ēnnýivalót s az űs'be belehánnak mindēnt, amit csak az úton tanának, csontot, fadarabot, meszelőt, dōglōtt állatot. Ēgy közűlük kavárja ēgy nagy piszkafával a többi pegyig körű' táncol rajta. Nagy tűz ég a bogrács alatt. És olyan nagyot ugranak a boszorkányok, hogy a lábok nem éri a földet s a lebēgőbe is táncó'nak, ugrá'nak; az egyik sēprōn ül, a másik meszelōn és különféle állatokon. Van nekik magok közű' dudások, kik iszonyú tivornýát csinának és elfogyasztýák aszt az undok élelmet. Hajnalba fēlkötőfēkēzi mindēgyik boszorkány a maga lovát oszt azon gyün haza. Aszongya erre a kovácslegíny: no maj' tōszünk

[175]

valamit hé. A legíny kerített ēgy kötőfēkēt odátta a beteg inasnak és aszonta neki, hogy maj' ha eszre vēszi, hogy gyün mán az, aki őtet fēl szokta kötőfēkēzni, mán akkó' lēgyēn a kezibe a kötőfēk és mihelyest közēl gyün hozzája vágja főbe a kötőfikke'. Arra pegyig nagyon vígyázzon, hogy ő vágja előbb a kötőfikēt a boszorkány fejihō' mint a boszorkány ő hozzája,

akkó' maj' a boszorkány lóé vályik és nē filyen túle, nem bir mán ő elmēnyi és asztán szóllyon ő neki.

Úgy is tett. Az inas gyermek magáho' vette a kötőfikét, lēfekütt mint rendesen és várta boszorkányt. Ęccēr csak eszre vēszi, hogy gyün mán, mint máskó' szokta. A gyermek hirtelen a kötőfikke' a boszorkányt fejbe vágta, mire a boszorkány lóé vát. Az inas mingyán kiabát a legínynek. Ez ěccerre fēlugrott, mer' mán várta a híradást. Oda szalatt, ahun a gyermek fekutt s csakugyan ott van a ló, káronkogyik, sziggya, ütyi, veri a lovat és mē parancsollya a gyermeknek, hogy röktön gyúccson tüzet a kohóba. A gyermek tüzet gyútott és fűjtatott. A ló kötőfiket mē kötték a szarvasülőhő' úgy hogy a ló sēhova sē tudott mēnyi. Ekkó' a kovácslegíny mē tūzesítette a kis

[176]

patkókat s a boszorkányt mind a négy lábára mē vasalták s nagyot ütve a kalapácsokká', kikergették az útra. Rēggē' mikó' fēlkēnek, dolgoznak a műhejbe, mint máskó' szoktak, kigyün a gazda úgy hét óra tájba s aszongya a legínynek meg az inas gyermeknek: no hé, gyerték bē fristököllyi, ott van a kényér, szalonna ēgyeték, a gazdasszoñ beteg nem kel fēl. A legíny meg az inas jó' mē früstököltek. Früstök után a mestēr is kimēnt a műhejbe dolgozni és ott elbeszēte neki a legíny, hogy az ěccaka mēpatkótak ēgy boszorkányt, akit a gyermek az ő okosítására lóé vátoztatott. A mestēr elbeszítette a gyermekke, hogy hogy csináta. A gyermek elbeszēte, hogy ütötte fōbe a kötőfikke' és hogy vát lóé. A mestērnek nemigen teccēt a dolog, nagyokat káromkodva szita a boszorkányokat és aszonta nekik, hogy mé' nem tūzesítettek mēg ēgy nagy vasat s mé' nem sütték ki mind a ké szēmit a disznónak, a' kēllēt vóna neki. Ha mos' a felesige beteg nem vóna, aggyig mēnne, mēg a lovat mē nem tanáná és mind a ké szēmit kisütné neki.

Dē' felé kimēgy a mestēr me'nēznyi az asszoñt,

[177]

hogy fēkőccse főznyi. Mē kērgyi túle, hogy jobban van e mán, de az asszoñ csak nyögött, mer' nagyon beteg vót. A mestēr uram kēñasszoñt akart hozzája hívatnyi, hogy mē kēnyye, de az asszoñ nem hatta magát mē kēnyetnyi. A mestēr később gyanakonnyi kezdēt, mēg akarta néznyi, hogy mije fáj ojjan nagyon. De az asszoñ nem haggya magát kitakarnyi. A mestēr erőve' lē húszta rula a dunnát, hát látya, hogy mind a két keze feje lópatája lókörmve' és mind a kettő mē van vasalva. Ekkó' a kovács irtózatoss dühös lētt, lerántotta az asszoñrú' a dunnát s akkó' látya, hogy a lábafeje is lókörmök s az is mē van vasalva. Kiszalad a nagy kalapácsé' s az asszoñt ott az ágyba agyonütte. A kovács legíny is fēlismerte, hogy ez az, akit ő mē patkolt, ő is ütte a boszorkányt. Vót a kovács kerttyibe' ē csomó száraz nád, ki hoszták az asszonyt oda. Őszve-csődüt az egisz falu népe s mikó' mē tutták, hogy hogy áll a dolog, mind aszonta, hogy el kēll ēgetynyi. A boszorkányt bēhánták nádda', mē gyútották és elégették. Mindenki aszonta, hogy úgy kēllēt neki.

[178]

3., A galárizsos farkasok.

Erkén történt. Ęccer a fonóba a lányok az' beszéték, hogy varázslás útyán át lehet vátoztatnyi magát az embérnek, amivé csak akarja, állatnak vagy másnak. Kösztük vót a javasasszoñ, aki aszt állította, hogy ő áttuggya vátoztatnyi a lányokat és ha akarják ő átvátoztatya őket, aminek csak kívánnják. A lányok kaptak rajta jó kedvékbe', hogy avátoztassa őket farkasokká. Nagyon kérték a boszorkány-asszoñt, hogy vátoztassa őket át farkasokká, hogy elméhessének oda, ahun a legínyék szoktak kártyáznyi este. A boszorkány asszoñ aszonta nekik, hogy hozzonak egy kocsikereket. A gazda hozott is ě rossz kocsikereket. Ennek a rossz kocsikereknek a küllője köszt bújtatta át a lányokat a vín boszorkány és akkó' a lányok minnyájan farkasok lěttek, ő maga is farkas lőtt. Mos' mán ő vele együtt elméntek ahho' a házho', ahun a legínyéknek pendzomjok (találkozóhelyük) vót és ott a farkasokká vát lányok ajótra, ablakra mēntek, mer' vótak vagy tizēnhatan. Mindēn ablakon 3-4 tartotta bē a fejít s úgy vigyorogtak a legínyékre. A legínyék a farkasok

[179]

láltára nagyon mēgihtettek, mer' az' gondóták, ha mán ennyi farkas az ajtóra-ablakra mēgy, biztosan a világon való farkas mind ott van. Ne mert kigyűnni egyse. A legínyék köszt ěnnél (egynél) vót ě nagy rossz karabí, akit csak úgy birt elsütynyi, mer' sárkánya nem vót, ha a bicskájáva' vert a pisztoj csēsire. Rátartotta arra a farkasra, aki letjobban bētartotta fejít az ablakon, rávágott a pisztoly csēsire egy vazsdarabba'. A boszorkány nem tudott a karabíjrú, de asz' tutta, ho nem birják elsütynyi, azé' nem is fēt, hogy mē lövi. De az ütestű' a karabí elsút és a farkast agyon löte. Az pegyig épen a boszorkáñmester vót. Erre a többi farkasé vát lány mind szé' szalatt s mivel hogy a boszorkáñmesterük kimút, nem vót kösztük sēnki sē, aki értett vóna hozzá és így nem birtak visszavátoznyi és farkas alakjába marattak, állatyi természetēt nyertek, mer' nem ismerték mēg a hozzátartozójukat. A szülők hijába csalogatták őket, a farkasok ihetten tovább szalattak, mēnekűtek mindēn embēr elő'. Hijába hirēsztēlték a szülők mindēnféle, hogy ha olyan farkasokat látnak, akiknek a nyakán üveggalárizst látnak, hát nē bánccsák,

[180]

hanem inkább tēgyēnek élelemfélit elejbők, ha valahogy ěnnének. De hijába tēttek az utakra lē élelmekēt, a farkasok nem ēttek belüle egy se s í rövid idő múva ēhēn mind elpusztútak.

4., Sómoi sárkáñ.

Sómoson jártomba' 1885-be őszve' a sómosi ősmērősömné' több embēr gyűtt őszve, ahun a többek köszt a sárkáñrú beszígettek. ěn mē kérdēsztēm tülük, hogy mifēle sárkáñrú van szó. Aszonta az ismerősöm, hogy van az erdőbe' a hēgyek köszt egy meleg forrás, akinek nincs feneke. Ęccer mán tróbáták mē mēnyi. 1000 mētēr hosszú spárgára vaskörtēt köttek, így eresztēttek le a forrásba, de a fenekit azza' sē érték el. Vót kösztük olyan, aki aszt állította, hogy ő mán töbsször. estelyi hajnalon a forrás szélyin látott egy borzasztó nagy sárkáñt, de csak az első részit láthatta belüle. A sárkáñ feje az ökor fejjő' hasonlított, csakhogy tísszēr

akkora vót; a nyaka a lónak a nyakáho', de ojjan nagy, mint egy ökör dërëka s mintegy két öles hosszú vót. Irtózatós nagy vót a sirínye, cipó nacságú vót a ké' szëme. Az első lába,
[181]

aki kivót, réttentő nagy vót. Lábfeje ojjan nagy vót mint egy méköpű, körmeji olyanok vótak, mint egy kasza. És csudálatos, ha több embër mënt ëccërre nézni, akkó nem lehetett látni. Törtint ëccër egy meleg nyári este felé elkezdett nagyon borúnyi, nagy terhës fëlyhók lëttek az égën, mëndörgött, villámolt, hût a sok mëñkő, akkó' a sárkáñ a forrásbú kiszát, keresztú a falun és egy helyën ë nagy vastag kőfalat úgy mëgütött a farkáva' a sárkáñ, hogy a kőfal élöt és më látcott a kövön az a csúnya piros-mázos iszap; a kövön maratt sokájig, odajárt a sok nép csudájára.

5., A tehen më rontó boszorkáñ.

Ëgy 50 éves embër beszéli, hogy az ő apja ëccer mikó' elégyütt a szomszédbú', benézett az istállóba, hát látja, hogy egy macska szopja a tehenet. Az ember mán többször eszre vëtte, hogy a boszorkáñ jár a tehenet szopnyi, a mer' a tehen fejéskó' keveset adott s az is ojjan vót, mint a kikköves víz, nem is lehetett mëgënni. Bëcsukta az istálló ajtót, az ablakot pegyig egy pokrócca' gyugta bë s asztán elkeszte a macskát kergetynyi, a sëprőt pegyig
[182]

neki támasztotta az istálló ajtónak, mer' azon az ajtón a boszorkáñ ki nem mëhet, aki sëpröve' van bëtámasztva. Më gyútotta a mëcsest s, kezibe vette a vasvillát s avva' akarta lëszúrnyi a macskát, de sëho së birta lëszúrnyi, még mëgütnyi së, mer' az fëlszalatt a gerendára, szelemënbe, kakasülöre; a mëcsest is sokszor lëverte, elfújta. Az embër többször më gyútotta, nem fit (=fëlt) a macskátú', mer' nagyon vakmerő, kutyaverú vót, nem bánta vóna, ha ott më kellett vóna neki halnyi is, csak a boszorkáñt mëfoghatta vóna. Mikó' a macska mëgúnta mán a szaladgálást, oda át az ablakho', aki bëvót gyugva pokrócca' s olyan hosszú lett, mint egy asszoñ; më fokta a kételső lábáva a pokrócot s az istálló közepire vákta, akkó' a nyelvit az embërre nyútotta s kiugrott az ablakon. Az ember utánna kiátott: várlak hónap a sós kënyërre. Hát el is mënt másnap ë nagy fíjatal barna menyecske. Tutta az ember biztosan, hogy ë vót a macska, de nem mert ráfognyi, mer' Isten őrizzën mëg az ijenne' kikötyni, mer' úgy më rontotta vóna, ha szëmibe mongya, hogy ő vót az a macska, hogy még hónalymankón së tudott

[183]

vóna járnnyi; de azé' többet nem szopták mëg a tehennyit s azután sok tejet adott a tehen më jót.

6. A boszorkáñ tehene.

Ëgy embër aszt állította, hogy ő elmënt egy házho', ahun nem vót elé csak a gazdasszoñ. Errú' az asszoñrú mán régën vert a hír, hogy boszorkáñ. Hát ő mikó' látja, hogy nincs elé sënki csak az asszoñ, bënézett az ablakon. Az asszoñ nem vëtte ötet eszre, mer' háтта' vót fordúva az ablaknak. Eszre vëszzi, hogy a mestërgërendába két fanyelú budlyi bicska van bëszúrva és az asszoñ a két budlyi bicska alá tartya a fejözsétárt és úgy fejte, mint a tehen

csécsit szokás. Csak ú zúgott a tej a zsétárba. Mikó' tele fejte a na zsétárt, a bicskákot kivétte és asztán úgy elszúrte a tejet, mintha tehéntű' fejte vóna s a tejbű pizelt a faluba.

7., A tejfely csináló boszorkáñ.

Ėgy ember ganajt (=trágyából taposott tüzelő) vót taposnyi ěgy ismerősiné', akinek a felesége abba a hírbe át, hogy nagy boszorkáñ. Az ember a ganaj ta-

[184]

posás vége felé vizet mēnt innyi a kútra s ahogy elmēnt az ablak mellett, bēnézētt, hát látya, hogy az asszoñ a ganajtaposóknak készítyi a turós haluskát. Az asszoñ a tá' fēlé van hajolva s a tejfēly csak úgy ömlyik a haluskára; nézi, hogy honnét ömlyik ojjan bőven a tejfely, hát látya, hogy az asszoñ szájábú gyün a sok tejfēly. Az ember nagyon mēgundorodott, túle, nem is mēnt bē ěnnyi, de szónyi sē mert, mer' fit a boszorkáñ ördögi hatalmátú', hogy borzasztó bosszút fog rajta ányi (=állni), ha ő eszt valakinek elmongya. Beteggé tette magát s hazamēnt, hogy nē kēllyen ěnnyi ebbű' az útálatos tejfelybű'.

8., Luca széke.

Luca székit akar csinányi ěgy ember; hallotta a régi őregektű', hogy ő akkó' mind mē tuggya, hogy kik a faluba a boszorkányok. Mē kérdēzett mán sok ojjan embērt, akik jobban tutták, hogy hogy kēll aszt mē csinányi. Minnyájan aszt monták neki, hogy a széke ojjan lēhet, aminőre csak akarja csinányi, csak az a fő, hogy Luca napjátú' kezdve karácsony bőtyijig mindēn

[185]

nap csinályon rajta valamit és az a fő még, hogy karácsony bőtyin végezze be egíszēn. Ha maj' készen lēsz, mēnnyēn el a papho' kērjen túle ě stólát, azt tēgye az nyakába és az éfélyi misére mikó' ěsőt harangoznak, mēnnyēn el a templomba a székke' és oda ülljön le, a hová ő akar; de mikó' a széket lētette, hogy maj'ott ráül, hát akkó' a stóla szárnyáva' csinállyon kört a széke körű, mer' ha asz' nem csinána, akkó' a boszorkányok ottan tépnék szét; de ha a várat mē csinállya a széke körű', azon kērésztű' a boszorkányok nem mēhetnek.

Az embēr úgy mē csináta a Luca székit, a hogy a tanácsadója monta. Aszt is monta mé' neki, hogy az úton is ijeszgetyik, de nē fillyen, mer' nem tunnak közel mēnnyi hozzá ú sē.

Úgy is vót; mer' mikó' a templom felé tartott a lucaszékke' ěgy rēttenetēs nagy bika szalatt feléje bömbölve, de nem ijett mēg az embēr, mer' nagyon bátor vót, mēg asztán aszt is tutta, hogy nem mēhet egíszēn közel hozzá a bika. Így akarták a boszorkányok elkergetynyi, hogy bē nē mēhessēn a templomba és így nē tuggya mēg, hogy kik a boszorkányok. Asztán mēg

[186]

elszabadút lovak szalattak neki, de tutta, hogy ezek is boszorkányok és így nem szalatt el előlök. Asztán mēg ěgy csorda marha szalatt feléje ordítva, bōgve, de attúl sē szalatt el. Maj' pegyig mintha veszētt kutyát kergettek vóna az embērēk, de azoktú sē fīlt, hanem bēmēnt a templomba, ott leült a székre, várat csinálta a stóla végive' és ott ült s várta a boszorkányokat.

Látja, hogy öregasszonyok, fiatal menyecskék sőt még 10 esztendőös lányok is gyűnnek, akiknek ojjan szarvajik vannak, mint egy ökörnek úgy, hogy odalt kellett fordúnyiok, hogy beférjenek a templom ajtón. Rétentő sokan vótak s amelyik elmént mellette, mind ránézett ökör szémejjive', rányútotta a nyelvit és mē fenyégette. Egy fiatal menyecske vót a boszorkányok fejedelme; ennek vótak a letnagyobb szarvaji, félbukrétázva a szarva hēgye tehenfarkszőrré'. Ez hogy oda ért az embēr elejbe, mēgát előte, de eszt senki más nem látta csak ő, aki a székebe ült, és aszonta más nem látta csak ő, aki a székebe ült, és aszonta neki: mos' mán tudod, hogy kik a boszorkányok, de ű tróbádd (úgy próbáld) valamelyikēt is elárúlnyi, hogy ű széttépünk, mint a pelyvát. Így az embēr nem merte ē nek sē

[187]

mē mondanyi a nevit, mer' ha mē mondta vóna, akkó' széttépték vóna a boszorkányok.

9., A juhász legíny.

Ėgy juhász legíny lagziba vót a harmagyk faluba és mikó' hazafelé gyűttek kocsin gyűttek. Körűbelő' tizen vótak a kocsin. Őszkor vót, az idő rēggelyi három óra felé lēhetett mán. Ahogy gyűnnek az úttú' mintegy fertá' órányira látják, hogy nagy mulaccság van, szó a duda véktelenű' kurjongatnak, lakmároznak. Még az is láccik, hogy a legínyek lányokka' táncónak. A juhász legíny egy kicsit részeg vót, mēgállította a kocsit, lēugrott a kocsirú' és aszonta, hog várják mēg, ő mēg elmēgy egy kicsit táncolnyi abba a lagziba. Hát el is mēnt; ahogy oda ér látja, hogy minnyájan víg kedvűek vótak, őtet is mē kínáták italva'. Ėgy vigyorgó vén asszoñ nagy hízelēgve oda vezette ē szép barna lány elejbe a juhász legínyt, hogy táncollyon vele. A juhász legíny előbb még jót itt egy köcsögbű' és asztán elkezdett táncolnyi. Táncót ő is, mint a többi, csak táncót, de mán mēg is únta a táncot, de

[188]

csak táncótak, a duda mē szót kēgyetlenű'. Halya a juhász legíny, hogy kiabának a kocsirú', hogy gyűjjön mán; szeretett vóna is mēnnyi, de nem birta eleresztenyi a lányt. Mán 9 órátú' fogva mindēg táncó', de el nem birta eresztenyi a lányt, akárhogy akarta is; mē mán fit is nagyon. Tellyesen kiviratt, a duda is elhalgatott, minnyájan elmēntek, ē lélek sincs mán ott, csak ő meg a lány. Ő ott át a lánynya', de nem birta eleresztenyi. A kocsirú' egy öreg asszoñ kiátott neki, hogy gyűjjön mán. A legíny visszakiátott, hogy nem birja eleresztenyi a lányt. Ekkó' az öreg asszoñ aszt kiátja, hogy lökje hanyatt. Akkó' a legíny mérgibe' is még osztán fityibe' is (=féltében), mindēn erejibű' hanyatt lökte a lányt. A lány hanyatt esett, hát látja a juhász legíny, hogy egy nagy odvas kútágas dót el előtte. A szegíny juhász legíny halára fárattan ért a kocsiho'. Mēg is monta neki a vín asszoñ, hogy máskó' ojjan hejre nē mēnnynē mer' mé rosszabbú taná járnyi.

[189]

10., A lovat legeltető legíny.

Ėgy legíny kimēnt a lóho' a rétre legeltetnyi. Amint kijért, a lovakot bēbéklyózta, maga pegyig lē fekütt. Csudákozott, hogy mé' mos'sē gyűnnek a cimboráji. El-elszunnyad a várakozásba'; ēccēr félriad, hát hallya, hogy nagyon dudának, hallya, hogy a távóba nem is

ojjan messzi túle nagy mulactság van. Ő maga nagy bolongya vót a mulacsnak egyet gondol magába, hogy ő elmegy oda. El is indú', mer' ő is jó dudás vót, ő mán csak mē nézi, mien duda lehet az, ami ojjan szépen szó. Mēnt, mēnt, de sokallotta, hogy odajér; na sokára odajér, mikó' odajér, hát látja, hogy nagy úri vendígek mulatnak ott. Ezüs' tárú' éttek araň pohárbú ittak. Őtet is mingyán lē ültették egy asztalho', ē na tá (=egy nagy tál) paprikás húst, meg ē nagy ezüs' köcsög bort tettek elejbe, meg vagy négy araň poharát. Látta a lovász, hogy annyi az araň pohár, hogy még a földön is hever belúle, két nagyon szép araň poharat a szúrje újjába tett, hogy ő asztat ellopja. Mikó' mán jó' lakott egy araň láncos úri lyány elhúzta őtet is táncónyi. A legíny jó tudott táncónyi s mēg is táncótatta

[190]

kedvire a lyányt. De a legíny mán a dudát szerette vóna látyni, nohát még ojjan szépet soha sē látott; araňva' vót ékesítve rajta mindēn síp s ojjan szépen szót, hogy még ő életyibe' sosē hallott ojjan szép dudaszót. Elkérte a dudát s ő is elkezdett dudányi s ő nála is ojjan szípen szót; hogy örömben' maj' ē repút. Idő közönkint egy-egy nagy pohár bort is attak neki. De mē sokâta mán a dógot, nagyon várta mán a mulactság végit; asz' hitte, hogy mán egy hetye is van, hogy ő dudá, de monták, neki, ho csak dudállyon neki aggyák érte a dudát. Így a legíny aggyig dudát, még csak a dudán el nem alutt, mikó' félébret, hát látja, hogy az a szép duda nem más, mint egy döglött kutya. Nagyon mēghiett, hogy mi történt ő vele. Szüre újjába' is az araň pohár helyett két lópata vót. A legíny nem ismerte ki magát, hogy hun van, idegēny vót előtte minden s ojjan messzi vót otthonátú', ho csak egy jó hónap múva vergelődött haza falujába. Nem is mēnt többet ilyen mulactságba.

[191]

11., A pízszērző embēr.

Ėgy erki embēr asz' gondóta magárú', hogy őt a sátān mē környíkēszte; jóba akart vele lēnni, mer' csak így szērēzhetett vóna sok píz. Ėccēr egy vín embērre' tanákozott; az aszonta neki, hogy mēnnyēn ki a falu végire és ottáccsa el a száját, maj' ē zúgó bogár a szájába repú és akkó' asztán mindēn kívánsága tellyesú, ami' csak kíván, még ha mingyán az orosz cár felesígit kívánná is, az orosz cár felesíge rōkton ott lēne, ahová ő kívánná, hogy ott lēgyēn.

Ennek az örö mire beleēgyezett, hogy kimēgy a falu szélyire, de azé' nem igēn mert, nem vót hozzá kurázsija. De az öreg embēr mindēn este elmēnt és híta, bisztatta. De végre mégis csak kimēnt az öreg embērre'.

Mikó' kijértek a falu végire, monta neki a vén embēr, hogy táccsa el a száját. El is tátotta, de mikó a zúgó légy odaszát, az embēr ihettibe' összefokta a száját. Akkó' úgy pofon vákták, hogy hetet sērdút egymás után. Akkó' újra monta neki, az öreg, hogy no még ēccēr. Akkó' mán fittyibe (fēltében) is széttátotta a száját és a zúgó légy bele szát. De bizony nem élvezett a szegíñ embēr,

[192]

hanem borzasztó kínokat érzett örökké, úgy annyira, hogy allyig vót mán jártányi ereje; keszte nagyon bányi, hogy mē tette, mer' az a vín embēr asz' hitette el vele, hogy az ördögi hatalmat csak ű nyeri mēg, ha mē tagaggya az Istent és hisz a nagy fazékba'.

Az embēr asztán mindég jajgatott, hogy ő benne ördög van. Sokan jártak nézni és asz' javasolták néki, ho gyovonnya mēg az orosz papoknak, azok maj' kiimátkozzák belüle. Mások segiccségive' el is mēnt, mē gyovont egy orosz papho', de az nem birta mē szabadítányi túle. Asztán hét orosz pap vette körű' és éjje'-nappa' éhēn-szomjan három napig imátkoztak mellette és harmannap a sātāñ kigyütt az embērbű'. Egy üvegbe mēnt, amit az orosz papok az embēr mellé tettek. Az embēr később monta, hogy irtózatoss ordításokat hallott egy üveg körű', de asz' mások nem hallották csak az a szerēncsétlen embēr. És azon embēr nagyon jó lelkű lett asztán még ét minden büntű' irtózzott.

HEGYALJAI KISS Gézáné

É. n. *Születés, gyermekkor, fonóház, aratás, babonás hiedelmek, szokások, szólásmódok, dalok.* EA 888. [Kézirat terjedelme: 34 oldal. Gyűjtőpont: Újcsanáros (Zemplén vármegye). Leltározás éve: 1947.]

[9]

Babonás hiedelmek, szokások.

Luca-szék. Ha meg akarják látni ki a boszorkány Luca széket készítenek. Az ugy történnik, hogy Luca napjától alkonyatkor egy székbe mindig vágnak egyet karácsonyig, akkorra elkészül. Karácsony szombatján az éjféli misére el kell vinni a széket a templomba arra ülni s akkor meglátja a boszorkányt. De a Luca szék készítése nagy bajjal jár, mert a boszorok nem engedik az elkészítését. Többek hozzáfogtak a készítéséhez, de nem tudták befejezni. Egy ember, Molnár Miklós is megpróbálta, még a 60–70-es években történt, de minden napra nagyon össze volt verve. Egyszer az anyja egy este egyedül fon otthon, s egyszer csak a seprű kijön a sarokból, végig sétál a házban, megáll az asszony előtt s megszólal egy hang: mondd meg a fiadnak hagyjon fel a mesterségével, mert baj les belőle. De ő csinálta tovább. Egyszer az apja arra ébred, hogy megszorítják nagyon a lábujját s beszél az ablakon egy hang: ha fel nem hagy a fiad a mesterségével baj lesz bele. Az öreg molnár János nagyon meg-

[10]

haragudott s ráparancsolt a fiára, hogy hagyjon fel vele. A fiu aztán nem is folytatta tovább. Török József is hozzáfogott, őt is sokszor megverték s hársfa kötéllel kötötte magát körül, hogy ne érje nagyon a verés. De ő se fejezte be a Luca széket. Egy ember azonban, nevet nem tudta említeni, csak hallották, hogy volt azért valaki, aki megcsinálta a Luca széket. El is ment vele a gesztelyi róm. kath. templomba karácsony éjszakáján. Leült a székre, hát látja egyszer, hogy bika képében jön be a boszorkány, előbb egyik szarvát, aztán a másikat teszi be az ajtón.

De nem sokáig nézhetett, mert, folyton figyelmeztették, hogy hagyja el a templomot. Tudta ő is, hogy baja lesz, hirtelen egy csomó mákot szórt el a templomba, s míg ezt fel nem szedték a boszorkányok, addig nem mehetek utánna. (Diktálta: Pankucsi Gábor)

Kulcsár Jánosnak megrontották a tehenét. Azt mondták neki, kösse össze az aludt tejet egy kendőbe és a küszöbön törje meg. Ugy is tett. De eltévesztette, mert bal kéz helyett jobb kézzel törte és úgy összetörték Kulcsárt a boszorkányok, hogy bele is halt. Ha bal kézzel törte volna, elmegy hozzá, aki megrontotta a tehenet és rimánkodik neki, hogy ne törje, nem lesz a tehenének semmi baja. (Diktálta: Pankucsi Gábor.)

Egy embernek a szolgája (nevet nem tudtak említeni) azt mondja a gazdájának: az éjszaka boszort fogok. Fogsz a nagyanyád lelkét, mondja a gazda. De a szolga erősködik, hogy majd meglátják, boszort fog az éjszaka.

[11]

Hát egyszer egy éjfél felé egy kerék gurul egyenesen az istálló felé. A fiu lesi, amint beér az istállóba, a fiu a gatyamadzagjával megkötí a küllőjét. Kiakart fordulni a kezéből, az a fiu erősen tartotta, már rimánkodott is neki, hogy eressze el, de a fiu nem eresztette, oda kötözte a jászolhoz, hát reggel a sógort találják oda kötözve. (Diktálta: Pankucsi Gábor.)

A szőlőhegyen lopták nagyon a szőlőt. Hiába figyelték, őrizték nem tudták megfogni a tolvajt. A kerülő Bálint bácsi elhatározta, akár hogy is, de ő csak meglesi. Hát egyszer éjfél körül lát egy kereket gurulni az után egy tarisznya van rá akasztva és ahányat fordul, annyiszor nyikkan egyet. Mikor oda ér, a kerülő hirtelen a kerék agyán, keresztül huzza a gatyamadzagát. Hát reggelre egy ember találnak meghalva, a gatyamadzag keresztül huzva a száján és a végbelén. (Diktálta Pálincás János.)

Sámuel (nem tudják milyen Sámuel volt, csak öreg Sámuelnek mondták) ezer mester volt. Ha akarta megállt az óra a falon s csak ő tudta ismét megigazítani. Egyszer bement a Pankucsi Gábor édesanyjához az éppen kemencét fűtött. Közbe szóba állt vele, hogy: csakugyan olyan ezer mester maga Sámuel? Akkor az elővesz a zsebéből egy kis bádog szelencét, hogy abba van az ő tudománya. Azzal a bádog szelencét bedobja a kemencébe. A szelencéből pedig egyszerre csak három kis gyermek jön ki, és táncolnak a tűzben. Aztán ismét vissza mennek a szelencébe, az öreg Sámuel utánna nyul, kiveszi a kemencéből a bádog szelencét, zsebre teszi ismét s mosolyogva

[12]

tovább megy. (Diktálta Pankucsi Gáborné.)

Nagy János (csak Zsigának hívták) a lovakat tudta megállítani s míg ő nem akarta, nem ment tovább. Egyszer a szolgabíró jött Csanálosra. A hidnál megállt a lova s hasztalan ütötte a

kocsis nem ment tovább. A falubeliek mindjárt gondolták, hogy csak Zsiga ennek az oka, s nem is indult el a ló, míg a szolgabíró nem kérte meg Zsigát, hogy indítsa meg. Egyszer lakodalomba mentek a másik faluba Dobozára. Egyik szekeres nem akarta felvenni a cigányokat a szekérére. Ott volt az öreg Zsiga is. Az is mondta vedd fel a cigányokat a szekérre, nem akarta. Mindenki tudta, hogy baj lesz. Még ki se értek a faluból, megállt a ló és nem ment tovább. Akár mit csinált nem ment tovább a lova. Mondták neki, hogy ez azért van, mert nem vette fel a cigányokat. Kénytelen volt aztán az utból visszafordulni a cigányokért s nem lett tovább semmi baj, mentek szépen a lovak. Egyszer azonban Zsiga megjárta. Olyan emberrel akart össze, aki szintén értett az ilyenekhez, az hamarosan a rud végére ütötte, azzal betört a vén Zsiga feje. Mert ha a ló nem akar menni, csak a rud végére, vagy a kerékre kell ütni, akkor megindul a ló, mert annak a fejét törik be, aki a lovat megállította. (Diktálta: Zsóka Gergely.)

[13]

Tankó pásztor ember nagyon értett a megrontott emberek és állatok gyógyításához. Volt egy lakodalom (neveket elfelejtettem.) reggel felé a menyasszony rosszul lett, a nyaka oldalt csavarodott, nem tudta megfordítani, csak nézett meredten. Elhívták Tankót, csak rá nézett, azt mondta jobban lesz, csak ne engedjenek a háztól elvinni semmit. Reggel, amikor jöttek a szomszédok, hogy kölcsönzött tányérjaikat, kanalaikat haza vigyék, nem engedtek elvinni semmit. Csak egy asszony, akinek a fiához nem ment hozzá a menyasszony, akarta erővel elvinni a tányérjait. Nem engedtek neki elvinni semmit. Akkor titokban a falon kívül fel volt akasztva egy lakat, azt kapta le és vitte el. A menyasszony csak nincs jobban, jön ismét Tankó, rájuk kiabál: nem megmondtam, hogy ne engedjenek elvinni semmit s az eresz alól mégis elengedték vinni a lakatot. Akkor kerített egy másik lakatot, s a disznó ólat a válunál lelakatolta. A menyasszony jobban lesz, de egyszer csak jön át az asszony, a szája vörös, látszik rajta a lakat helye, mert a válu ajtóval az ő száját lakatolták le, s addig nem vették le, míg az asszony jobban nem volt. (Beszélte Sárándiné.)

Filep Jánosnak megrontották a tehenét. Elhívta Tankót. Az azt mondja: innen valaki ellopott valamit. De nem tudták, hogy ki és mit vitt el. Azt mondja Tankó, aki elvitte, az mindjárt itt lesz és azt kér kölcsön amit elvitt de ne adjanak neki. Hát csakugyan egyszer csak beállít egy asszony (a nevét nem mondták) és sót kér

[14]

ekkor előlép Tankó, azt mondja: sót nem kap, de még azt is hozza vissza amit elvitt, mert tudom mibe mesterkedik és vigyázzon, mert baja lesz. Az asszony vissza hozta a sót és a tehen jobban lett. (Beszélte: Pankucsi János.)

Veresné Szentgyörgy éjszakáján harmatot szedett, hogy a teheneket megrontsa vele.
(Beszélte Pankucsi János.)

Nagy János tehenét megrontották. Azt mondták neki, hogy mikor ganajlik a tehén egy rossz csizma fejet tartson alá, akassza fel a kéménybe a füstre. Ugy is tett. Akkor csak elmegy egy asszony oda és azt mondja: ugyan vegyék le azt a csizmát a füstről, nem lesz a tehénnek semmi baja. Ha a tejnek nincs fele, fel kell akasztani a tejet egy csuportba a kéménybe, hogy szálljon rá a füst, akkor, aki elvitte a tehén hasznát oda megy és rimánkodik, hogy vegyék le, mert amint mondják, az füstölődik, aki megrontotta a tehenet. Ha meg akarják tudni, hogy ki rontotta meg a tehenet, mikor vizellik a tehén, a vizelletébe kell köpni, s ha hátra néz meglátja ki rontotta meg. Egy ember megtette s mikor hátra akart nézni, úgy képen vágta valaki, hogy szinte elszédült s nem látott senkit. (Beszélte: Pankucsi Jánosné.)

HETESSY Zoltán

1915 *Dalok, adomák, babonák, mesék, babonás történetek.* EA 613. [Kézirat terjedelme: 43 oldal. Gyűjtőpont: Pápa (Veszprém vármegye). Leltározás éve: 1942.]

[16]

Vót eccer e' kerülő, osztég egyszer nagyon megtévelt az erdőben. má' sötét vót, mikor elindút hazafelé. Mikor a falu felé közeledett, egyszerre csak iszonyú nyávogás támadt körülötte. Körül néz... hát biza' vót ott valami száz macska is. Hát a kerülő erre csak fogta a puskáját, beledugta a pipaszárt, oszt' közibük lütte. Hát erre csak e' kiátja ám magát e' boszorkány (mer' mind a száz macska a' vót), hát mondom e' kiátja, hogy meglütték a Pannát! Na iszen megijedt a kerülő, futott haza, ahogy csak tudott. Mikor hazaért, „No anyjuk – mondja az asszonynak –

* Nyári J. 70 éves öreg katona mesélte.

[17]

igy még nem jártam. (A öreg macska ott dorombú't a kályha vállán). Mikor az erdész odaért a mondójájába', hogy e' boszorkány e'kiá'totta, hogy meglütték a Pannát, főkiált ám az öregmacska ott a kályha vállán: „Pannát-e?!” azzal leugrott... usdi neki úgy e'futott, hogy többé hire hamvát se látták.

[23]

Volt egyszer egy vendéglős, volt neki egy fia sok szép földje, háza, de ördöge is. Halálos ágyán magához hívta fiát, és így szólt hozzá: „Ha megmentesz az ördögtől, akkor neked hagyom mindenemet.” Azután szép csöndesen meghalt és eltemették. A fia megfogadta neki halálos ágyán, hogy megmenti az ördögtől, de egymaga nem mert kimenni a temetőbe; fogadott tehát egy bátor bakát, és azt mondta neki hogy ha segítségére lesz az ördög ellen,

akkor fele vagyonát neki adja; a baka persze vitézül elfogadta az ajánlatot. Mikor aztán a nap lenyugodott, lassankint beesteledett, elérkezett

[24]

az éj, akkor szép csöndesen kimentek a temetőbe; olyan sűrű sötétség volt, hogy fejszével lehetett volna vágni. A sir mellett volt egy nagy gödör, abba elbujtak, de előbb szentelt krétával körülhúzták. Hát egyszer csak jött is ám az ördög úgy éjfél felé... Először még a baka is megszeppent tőle, (pedig a baka csak vitéz legény?!), mert csak akkor látott ördögöt életében. Hát az ördög csak fölnyitotta ám a koporsót, kivette belőle az embert; volt nála egy olyan nagy görbe kés, azzal megnyúzta, aztán a bőrét kitette oda az

[25]

ajtó elé. Mikor ezek onnan a gödörből ezt meglátták, szép lassan ehúzták magukhoz a bőrt, egy nagy kampós bottal. Az ördög meg csak jön ki; meglátja, hogy nincs ott a bőr; elkezd mérgesen kiabálni hogy ki vitte el? Amint így keresgél, egyszer csak meglátja ám a két embert, ott a gödörben. (Éppen akkor volt éjfél). Az ördög rájuk kiált, hogy adják vissza a bőrt. De a vendéglősnek a fia azt mondja: Itt van a bőr, de nem adjuk ám vissza; erre az ör-

[26]

dög alkudozni kezd. Inkább csak legyen tietek az egész vagyon, de a bőrt adjátok ki. „Na jól van” – azt mondja a baka – „odaadjuk, ha teleszórod ezt a gödröt arannyal meg ezüsttel.” Az ördög erre is ráállott, mert már csak egy perc hiányzott 1 óráig. De hát azok bizony akkor sem adták ki a bőrt. Az ördög már a földet harapdálta mérgében. Ekkor egyszerre szél támadt, aztán valaki ezt kiáltotta: Hühühü! Mikor a két ember nagy bámu-

[27]

lattal fölnézett, hogy megtudják: mi volt az?, akkorra már az ördögnek hire hamva sem volt. Eltűnt egy pillanat alatt, mert már egy óra volt. Ezeknek meg megmaradt a bőr is, vagyon is, arany is, sőt még a vendéglőst is megmentették az ördögtől; szép testvériesen megosztottak, aztán boldogan éltek míg meg nem haltak.

-

Volt egyszer egy kovácsműhely. Abban lakott egy kovácsné két legényével együtt; az ura már régen elköltözött az árnyékvilágból. A fiatalabb legény folyton sorvadt, egészen semmibe, mert

[28]

a kovácsné, aki boszorkány volt, minden éjjel megnyergelte, miután már előbb lóvá változtatta,, és elnyargalt a hátán a Szent Gellért hegyre. Az öreg legénynek aztán egyszer csak föltűnt, hogy a fiatal legény mennyire meg van kinezve. Megkérdezte tőle, hogy mi baja.

Erre aztán az elmondta éjjeli utazásai. No – aszongya az öreg legény – hálj te ma éjjel az én helyemen, én meg majd a tieden az istállóban. Úgy is tett; oda feküdt a másik helyére. Hát úgy éjféltájt, csak zörög ám az ajtó, nagy szél támad, vesszősuhogást hall, aztán amint körülnéz, csak látja ám, hogy őt nyergeli a boszorkány.

[29]

Asztán megütötte fejét a varázsvesszővel és ellovagolt a hátán a Gellért hegyre; ott a boszorkányok éppen nagy mulatságot tartottak; az öreg legényt bekötötték az istállóba és pozdorját dobtak elébe, de ő kidörgölte a kötőféket, és mikor jött az asszony, megabajgatta, elkapta tőle a varázsvesszőt; most aztán az asszony lett lóvá, az öreg legény meg fölkapott a határa, jól megsarkantyuzta és ütötte hazáig. Mikor hazaért, bekötötte az istállóba, aztán azt mondja annak a fiatal legénynek: Gyere, itt van egy ló az istállóban, meg kell vasalni!

* Nyári J. meséi.

[30]

A fiatal legény aztán megvasalta derekasan. Hát másnap beteg ám a kovácsné; ki se mert szállni az ágyból, ott maradt fekvé. Azt mondja az öreg legény az újmájszternek (mert időközben a kovácsné másik férjet keresett): Nézze meg csak májszt'ram, mi baja, hogy nem mer kiszállni! Bemegy erre a gazda az asszonyhoz, lekapja róla a dunyhát, hát uram bocsá', négy hatalmas patkó van kezein, lábain!

Hej! azt a fűzfánfűtyülő rézangyalát annak a boszorkányfajta pernahajder! stb. stb. – káromkodott a kovácsmester, amit csak tudott, azután úgy elverte az asszonyt, hogy mehetett azután ő miatta a Gellért hegyre örökre.

HUBAY Győző

1915 *Kiolvasóversek, gyermekjátékok, szólások, anekdóták, köszöntők, mesék, falucsúfolók, mondák, szokások, házasság.* EA 605. [Kézirat terjedelme: 69 oldal. Gyűjtőpont: Csenyéte, Felsőméra (Abaúj-torna megye); Bodrogkeresztúr, Nagygéres, Sárospatak (Zemplén megye). Leltározás éve: 1942.]

[52]

A hazajáró asszony.

– Eccer vót három drótos tót, akik faluról-falura jártak oszt drótóztak-fótoztak. Eccer, amint így mennek, hát egy olyan faluba értek ahún a házak igen messzi vótak egymástúl. Ép estvére járt mán az üdő, hát elhatározták, hogy itt fognak meghálni ebbe a faluba. Jártak házról-házra, hogy hún adnak szállást, de biz' sehún se adtak. Űk azonban nem hálhattak kín, mer igen hideg vót, meg a szél is fűtt. Még csak egy ház vót hátra, ahún meghálhattak, hát bementek oda.

- Jó estét kívánunk! – Mondik a tótok.
- Adjon Isten. – Mondik a gazda meg a felesége. Mi járatban vannak?
- Hát mi szállást kérnénk nemzetes uram. Mondik a legvénebb tót. –
- Szívesen adnék maguknak, de tudják nekünk most halt meg az anyánk, az meg éccaka mindig (haza) haza járt, azér mi sem hálunk itthún, hanem a szomszédba. –
- A tótok mivel máshún mán nem hálhattak, hát lefeküdtek a kunyhóba a sutba. –
- Az ember meg a felesége, pedig elmentek a szomszédba hálni. –

[53]

(– A tótok mivel máshún mán nem hálhattak, hát lefeküdtek a konyhába a sutba. Az em)

– Amint aludtak, éccaka 12 órákor felébrettek, mer úgy hallották, hogy a házba jár valaki. Hát csakugyan látták, hogy az előházból egy asszony gyün a konyhába, a lámpát meggyújtja osztán főzni kezd. –

– Mikó az asszony a vacsorát megfőzte megkinálta a tótokat. A drótos tótok mivel éhesek is vótak, meg féltek is, hogyha nem esznek, az asszony megronti őket, hát ettek. Mikó’ jóllatak megköszönték.

– Akkó’ az asszony azt mondta nékik: „Maguk vélem igen jót tettek, amiért itt hálta, ettek a főztemből és aztat megköszönték. Én éltemben igen fősvény voltam s a koldúsnak még kenyeret se adtam és mikó’ meghaltam, addig nékem mindig fel kell járni a sírbúl, míg valaki az én főztemből nem ett és azt meg nem köszöni.” Mikó’ az asszony ezeket emondta eccerre etünt. –

– Reggel mikó’ az ember meg a felesége visszagyűttek a házba, hát a drótos tótok emondták, hogy mi történt velük az éccaka. Azt mikó’ az ember, meg a felesége megtudta, amiér’ a drótos tótok éccaka a házban hálta és megköszönték, amit az anyjuk főzött és ettek belőle, mindegyik drótos tótnak adott egy lovat meg ötszáz pengőt, hogy többet mán ne kelljen nekik dógozni.

– A drótos tótok haza mentek, vettek földet meg házat és azóta nagy bódogságban élnek..

(Majoros Maris Csenyéte)

[54]

A boszorkány asszony.

– Vót régen két asszony, akik egy testvér gyerekek vótak. Az üdösebbik asszonynak mindig vót teje, vaja, túrója, lisztje meg mindene. A másik asszonynak, pedig semmije se vót. Ezér’ az ura mindig verte, hogy mér nincs néki is mindene, mint a testvérjének.

– A szegény jó asszony nagyon sokat rítt, hogy az ura mindig összeverte és megirigykedett, a testvérjére. –

– Hát eccer osztán elmén hozzá és azt mondi néki, hogy:

„Édes testvérem, hunnét van néked annyi sok mindened?”

– Erre azt mondi a testvérje, hát, a keresztútról Neked is lehet, ha megfogadod a tanácsomat. A szegén asszony azt mondta erre, hogy jó. –

– Akkó’ azt mondi az üdösebb testvér, – Menj ki éccaka tizenkét órákor a keresztutra, csinálj egy kört magad körül krétával hétszer, hétszer vajjal, meg hétszer hájjal és akárki fog odagyünni és akarhogy fog hinni téged ki ne lép a körből.

– A szegény asszony megfogadta, hogy úgy fog tenni. –

– Éccaka tizenkét órákor ki is ment a keresztutra és úgy tett ahogy a testvérje mondta. Hát csakugyan épen éjfélkor nagy szél gyün, hát vagy húsz boszorkány gyűtt oszt elkezdtek őt igen híni, hogy gyűjjék ki a körből. A boszorkányok közt ott vót a testvérje is, oszt még a hitta a legjobban hogy gyűjjön ki, de ű nem gyűtt. –

– Most, hogy megtudta, hogy a testvérje is boszorkány és azér’ van mindene, hát azt gondolta, hogy űt inkább hadd verje

[55]

az ura, de ű nem lesz boszorkány és elkezdett haza szaladni, de ahogy a köréből kilépett a boszorkányok megfogták elvitték a Gellért hegyre ott megrontották és boszorkányt csináltak belőle. –

– A két ember a feleségüket hiába keresték mert többet nem látták, mer azok a Szent Gellért hegyen laknak, minden évben Szt. György napkor elgyünnek megrontik mindenkinek a tehenit, ha az istálló ajtón kereszt nincs. –

(Majoros Maris Csenyété)

NAGY Árpád

1913 *Lidérc, ördögüzés, jövendölések a születendő gyermekről, boszorkányüzés, babonák, közmondások.* EA 1295. [Kézirat terjedelme: 29 oldal. Gyűjtőpont: Izsa, Pusztamonostor, Tata (Komárom vármegye). Leltározás éve: 1949.]

[1]

A kis lidérc.

Cserni Árpád suszter Tata 70 éves

Ėgyszer ěgy asszonynak vót ěgy lidérc csiběje. Sok pénzt hordott nekik minděnt měgtětt amit az asszony kívánt. Ėgyszer aztán ěpen kěnyeret gyűrt az asszony és valamiěrt nagyon mérges lěhetětt. A kis lidérc kěrdězte: Mit kívánsz szěgěny asszony? Az asszony mérģiben felet:

Ganét! És mi történt a konyha, a szoba, minden tele lett ember ganéval, úgyhogy kocsival hordták ki a házból.

A lidérc csibét úgy kötetik, hogy azt a tojást amit egy fehér tyúk legutoljára tojik (az rendszeren igen kicsike) öreg jós asszonyok a honuk alatt kólik ki és ebből a csibéből lesz a lidérc csibe.

Gyűjtötte: Nagy Árpád 1913

[2]

Az ördögűző.

Csérni Ignác földmives Tata 95 éves

Égyszër egy öreg asszony a huncut gyerekeket avva fenyegette még hogy hátra köti a sarkukat és abban a pillanatban a lábuk úgy kifordút, hogy a sarkuk elül lett. Megijettek a gyerekek apjai, anyai és mingyá kocsira ütek és ehajtottak az Öregszönyi (kuruzslóhoz) orvos asszonyhó az úton a lovakat alig hajtották mégis mikor odaérkeztek a lovak tele lettek habba. A jós asszony kérdezte, hogy mitű olyan habosak. A kocsis azt monta, hogy az ördög út a kocsin azér fárattak e a lovak. Az öreg ere azt válaszolta, hogy mér nem fordították még a kerékszéget, kiköllött vóna venni és alurú letenni. Aztán egy szaváró meggyógyútak a gyerekek.

Gyűjtötte: Nagy Árpád 1913.

Az az Öreg szönyi orvos asszony többek állítása szerint még most is él, ha így van akkor ő igazán megbecsülhetetlen néprajzi adattal rendelkezik.

[6]

A fehér tyúk!

Nagy Lajos. 62 éves parasztgazda.

Izsa

Komárom vm.

Gyerékkomban történ meg velem. Égyszër kint aludtam a kertbe ahol nyaranként többször szoktam mikor a gyümölcs érik, mert fáinkat a falu leginyei meglapkoggyák. Hát mondom kint aluttam a kertbe, úgy régge felé, hajnalban egy fehér tyúk odagyütt hozzám és elkezdte az oromot csipkennyi. Elkergettem egypárszor de ujra visszagyütt. Mēgharaguttam meēgkaptam és kicsavartam a nyakát. Hát szeginy bizony sokat vergődött. Olyan sok vire kifolott, oszt annyi tolla kihullott. Asztán elaluttam. Mikor fölibrettem már egisz régge vót. Kerestem azt a fehér tyúkot de sēhul nem talátam, főkutattam érte az egisz kertēt de se a tollát se a vérit nēm láttam sēhul. Másnap aztán olyan tájban mint az előtte való éjjē egy fehér kakas látogatott meēg és elkezdtt kukorikónyi. Iszonyúan meēgharaguttam kaptam egy botot oszt elkergettem

az átrepült a kerítésen oszt mikor kint vót egyszerre asszonnyá változott és elkezdett kiabányi, hogy tegnap ijje a leányát megvertem oszt

[7]

erőszakot vettem rajta. Fenyegetett, hogy majd megnyomja apám tehenit. Aztán nekem akart gyünni, de bizony én sem votam röst fölugrottam és elkeztem szalannyi. A boszorkány mēg utánam. Már a szomszid falu határában voltam mikor egyszer csak eltűnt a boszorkány. Én five hazaindutam. Csaknem dí vot már mikor hazaérkeztem. Othon senkisémet tutta, hogy hol vótam, de nem is dicseköttem vele sēnkinek, mert kinevettek vóna és azúta hittem hiszem, hogy vannak boszorkányok.

.-.

Ezt a történetet több öreg parasztembertől hallottam, s sajátságos, hogy mindegyik úgy adja elő, hogy ővele történt gyermek illetve siheder korában.

Gyűjtötte: Nagy Árpád 1913.

[9]

A kneib

Csérni Árpád 70 éves cipész Tata.

Fiatal házas votam még mikor egyszer azt hallom ijje hogy a feleségem nyöszörög. Föketem de nem láttam sem mit és feleségem nyögött, hadonászott járt a szájó és én nem hallottam sēmmi, de azér' tuttam minnyá, hogy boszorkányok nyomják. Hát fogtam a kneibomat és belevágtam az ajtóba. Másnap aztán gyün ám egy öreg asszony és söt meg hagymát kért. Ere aztán kaptam a labszijat és jól elvertem, de nem is gyütt többet tájunkra sēm az az öreg asszony.

Gyűjtötte: Nagy Árpád 1913.

[10]

A fehér tyúk.

Hülcsér Ignác öreg gazdálkodó 65–70 éves. Tata-tóváros.

Égyszer gyerekkoromban kint aludtam a kutba úgy éjfélt tájban odagyün hozzám egy csibe és elkezd csipkényi ekergettem egypárszor, de mēgint csak visszagyütt és újra csipkédett, egyszer osztán sikerüt elkapnom és kifacsartam a nyakát és edobtam. De amind megfogtam iszonyú nehésség vett eröt rajtam és csak annyi erőm vót, hogy a nyakát kifacsartam. Hát másnap gyün ám hozzánk egy öreg asszony az öreg Szedlacsekné valami közélről rokonok is voltunk talán néném vagy nagynéném vót. Gyün és látom hogy a nyaka egisz ferde. Hát magát mi lüte? Kérdéztem tüle: – „Engémet öcsém? Hát tudad az a komisz csacsi megbolondút oszt

amint ráakartam ütni hát nekém ugrott és így maradt a nyakam.” – „Nó – mondtam neki – majd én helyre kenyégetem nekém van olyan kenyőcsőm amitű

[11]

majd here még a nyaka.” – „No tédd még idős öcsém majd megghálalom nekéd.” Avval megfogtam a fejét osztán visszafelé fordítottam és bizony jól kicsavartam neki a nyakát. Főlsikoltott az öreg Szédlacsekné oszt még akart ütni, de én elugrottam és megmonttam neki, hogy ugyan velem megjáró mert én csavartam ki a nyakát az ijje, mikor fehér csibe alakba oda szőmtelenkődött hozzám és nem hagyott alunni.

N. P. Ez a történet Kinhefner Jánossal történt meg és én úgy irtam le mintha ő mondta volna e, mert ő akkoriban mindenkinek így mesélte el. Az öreg Szédlacsekné pedig abban az időben mindenkitől ismert boszorkány volt. Többektől hallottam hogy Kinhefner János egyszer a konyhájában ült és felőlről egy ásó elivel a fejére esett és koponyáját egészen keresztül hasította és így halt meg. A konyhájából lehetett fölmenni a padlásra és ezen a nyíláson át esett le az

[12]

a bizonyos ásó. Az öregek mind azt mondják, hogy senki más nem dobta fejbe az ással mint az öreg Szédlacsekné, ki egy órával az előtt halt meg.

Allítólag ez így történt meg Jó anyám is így hallotta apjától és én is így az előadón kívül másoktól is.

Hogy mi az igaz nem tudom.

A gyűjtő:

Nagy Árpád

Ehhez hasonló történetet hallottam Izsán, (Komárom megye) ugyanilyen címmel vettem fel azt is, de utánjárásom, erős akaratom dacára ez ideig a kapcsolatot nem tudtam megtalálni a kettő között.

fenti)

NAGY Lajos

1914 *Néphit és babonás szokások: születés, gyermekkor, házasság, stb.* EA 124. [Kézirat terjedelme: 55 oldal. Gyűjtés ideje: 1914. Gyűjtőpont: Somlóvásárhely (Veszprém vármegye). Leltározás kelte: 1940.]

[52]

A Garabonciás deákról egy öreg bácsi a következő mesét mondta, amit ők igaznak tartanak:

„Egyszer aratás közben őr nag likat találtak. Akkor vót, hogy egy 10 akós hordó beléje fért vóna. Az asszonyok nem mertek ára menni. Az emberek és a legények tanakottak,

hogy mit csinyáljanak evvel a na' likka'. Azt határoszták, hogy tele tömik a likat szénávó és szómával. Mikor ez meg vót, akkor a beléje rakott szénát és szómát 'eg gyujtották. Hát uramfija! mit láttak! E' na' kégyó gyütt kifele a likbú'. A kégyó akkora vót, mint ide a 3. szomszéd. A tüzet szijje szórta és a szájábú szórta ki a tüzet és gőzt lehelt. Mikó' már' majd nem ki gyütt a kégyó, ki gyütt a likbú e' alacsony szélés, vörös bűrű

[53]

ember. Ez egészen meszteleny vúót, s csak az asó részét takarta be kégyó bűr. A vöröshaja egiész a válláig iért. Mikó' a kégyó eglátta az emberéket, akik ott duógoztak, ë' akarta üőket söpörnyi a farkávúó. De a kis embër, aki nem vúót más, mint a garabonciás deák, rá kátott a kégyóra, és nem bántotta az embëreket. Akkó' a kégyó eghunyászkodott. Esztán a kis embër rápattant a kégyó hátára, a kégyó fő eméte a fejit, egyet lökött a farkávó iés a levegüőbe röpűt. Az emberek erre egbátorodtak iés utánna dobáták na' küekkëe. A kégyó erre mérgesen vissza niézet iés mérgesen sziszegett és fűtt a szájábúó. De a kis deák a kégyót erüössen fokta iés gyorsan mëntek tovább. Másnap rëgge' mikor a fűődre mentek, aszt

[54]

látták, hogy a fűőd össze-vissza vuót turkáva, egy szem gabonát sem talátunk, hanem az mind benne vót a likba, ami sok fűődde'ë vuót letömve.

Mondta Joó Gábor, 50 éves földmives.

Itt látható a nép nyelvének tájszólásai is.

REKTORISZ Lajos

1921 *Sárbogárd története sirfelirat, csufnevek, szemrontáselleni védekezés, husvéti népszokás. lakodalom, néphit, jeles napok*. EA 1670. [Kézirat terjedelme: 16 lap. Gyűjtőpont: Sárbogárd (Fejér vármegye). Leltározás éve: 1949.]

[12]

9. a. Halál előjelei. (...)

h) Egy leány vőlegénye meghalt. Halála után egy szürke lovon kísértett minden este a lány ablakánál, és hította ki a leányt. A lánynak azt tanácsolták, hogy égesse el a halott fejfáját. Megtette, de hiába. Majd szintén tanácsra kását főzött és azt öntötte ki, amikor jött a legény. De a legény továbbra is csalogatta, végre a leány kiment egyszer hozzá. A legény maga mellé vette a nyeregbe s kilovagolt vele a temetőbe. A sir előtt azonban a leány valahogy kicsuszott a lóról, a legény pedig lovastúl eltűnt a sirban. A legény a leány után kiáltott: szerencsés vagy, hogy lecsusztál a lóról, másképp velem jöttél volna a sirba.

[15]

11. Jeles napok.

Egy kocsis az istállóban ki akarta hallgatni a lovakat. Csakugyan kérdi az egyik ló a másiktól: – Hát holnap mit csinálunk? – Holnap deszkát hordunk, felelt a másik. A kocsis ijedtében szörnyet halt; másnap csakugyan deszkát hordtak a lovak.

[16]

15., Egy ember megy kocsijával egy erdőn keresztül. Egyszer csak lát az uton keresztbe feküdni egy nagyon hosszú leányt. Nem tudta kikerülni. A lovak megbokrosodtak, de keresztül hajtott rajta; erre óriási szélvész keletkezett a lány felugrott és egy kis fát kirántva a földből a kocsin ülők után szaladt és azokat az erdőből kiverte.

Szintén az erdőn mentek keresztül. Egyszer látnak egy óriási kotlós tyukot csibéivel. Amerre járt, szélvész járt nyomában. Az egyik ember kalapját a szél elvitte, de nem szállt le, hanem gyorsan kihajtott az erdőből, ahonnét a köv. szózatot hallották: szerencséd, hogy nem szálltál le a kalapodért, mert halálot nyerted volna.

RUBOVSKY Ferenc

1914 *Babonák, tréfás történetek, mondák, mesék, dalok, köszöntők, példabeszédek, hiedelmek.* EA 477. [Kézirat terjedelme: 97 oldal. Gyűjtőpont: Kisvárd (Szabolcs vármegye). Leltározás éve: (?)]

[68]

Mondák

[...]

Miku Jánosné Benken ismert egy öreg asszonyt, akinek egyetlen tehene igen sok tejet adott. Az öreg asszonynak egy fiatal házaspár volt a szomszédja. A szomszéd fiatal asszony szerette volna, ha az ő két tehene is épen olyan sokat adna, mint az öregé. Kérdezte is tőle: mit csináljon? Az öreg vonakodott s óvta, ne akarja megtudni, mert megbánja! De a menyecske nem tárgított s minden áron tudni akarta a titkot. Végre az öreg asszony beleegyezett kívánságába. Mikor egy nap a menyecske ura nem volt otthon, éjfélkor kiment vele a keresztútra. Itt a menyecskét egy a porba huzott körbe állította, ő maga odébb ment s

[69]

várta barátait, az ördögöket. A menyecskének meg hagyta, hogy semmire se hagyja el a kört, mert széttépik, álljon félelem nélkül, a körben semmi sem árt neki. 12-órakor méhek zugtak a feje körül, villámlott s oldalainál csapdosott az istennyila, feje felett mennydörgött, tüzes szekerek rohantak feléje, csillagok hullottak körülötte – de hiába: ő nem hagyta el a kört. Mikor látták, hogy nem tudják kimozdítani egy könyvet hajítottak hozzá. Azután az öreg asszonnyal beszéltek és minden megszűnt. Az öreg kivezette a körből s hazafelé menet elmondta neki, hogy ezentul ebből a könyvből kell imádkozni s ha akarna se tudna másként,

mint ahogy ott meg van írva. Abban a könyvben pedig minden imádság visszajáról volt: „Nem Miatyánk, nem kivagy a menyekben, nem szenteltessék a te neved stb.....”

Reggel a két tehén tejével telésig lett egy hordó s még minden edény, ami a háznál volt. A férj csak álmélkodott, de az asszony nem szólt neki semmit a dologról. Este azután még jobban csudálkozott mikor hallott a felesége imádságát: „Nem Miatyánk, nem stb. – .” Hiába mondta előtte föl az imádságot, utánna mondani sem tudta. Az ura faggatására végre elmondott mindent; ennek eredménye pedig az lett, hogy az ura elzavarta a háztól.

[70]

A szegény asszony kihez ment volna máshoz, hát elment az öreghez. Az öreg emlékeztette szavára, hogy előre meg mondta neki! Mégis segített rajta s azt ajánlotta, menjen az apjához kérje ki a jussát, és csináltasson egy nagy cserep kádát, amely egész testét el tudja fedni. Következő éjfélben kiment vele ismét a kereszt utra s vitték a nagy üstöt is.

Az ördögök ismét jöttek s a menyecske vissza dobta nekik a könyvet a körből s az üsttel eltakarta magát. Egy ördög nagyon bosszús lett a becsapás miatt a meg akarta ölni a fiatalasszonyt; az öreg hiába rimánkodott, nem tudta megjuhászítani. De mivel a körbe be nem mehetett, egy nagy követ dobott rá, hogy az zuzza agyon. A kő azonban csak az üstöt törte darabokra, de neki magának nem ártott! Az ördögök vígan mentek el, gondolván, hogy egy tiszta lelket meg tudtak életétől fosztani.

A tehén megin rendesen adott, a fiatal asszony jól imádkozott s az ura visszafogadta s boldogan éltek, mint azelőtt. –

-. -.- -.-

[71]

„Nyír-Thass”-on egy kanális, amely a falu északi oldalán folyik el. Rendkívül nagy, széles medre van, jóllehet a víz benne aránylag nagyon kevés. A csatorna készítését egy mérnök végezte, de olyan lelkiismeretlenül bánt el a csatorna mentén levő gazdákkal, hogy az emberek átokkal gondolnak reá. Ebből lehet megmagyarázni azt, amit a nép róla beszél. Azt mondják, hogy megfogta az átok, mert lelke nem tud nyugodni a másvilágon. Néha éjszakákon lehet látni, amint lámpással a kezében ott szaladgál, ott ugrál a csatorna mellett, hogy visszamérje az emberek elvett földjét. Már többször próbálták megfogni, kinn levő pásztor emberek, de mire a közelébe érnek, már más hova rebben. Ha nagyon üldözik, a nyáj közé, a juh akolba fut, világossá teszi azt, felriasztja a jószágot s azután: eltűnik. –

-. -

„Örmező”- falujától nem messze északra van egy hegy, a neve: Alaphegy. E hegy karácsony viliájakor mindig megnyílik egy órára. Egy asszony gyermekével együtt kiment egyik karácsonykor.

[72]

Éjfélkor megnyílt a hegy. Ő be ment s egy hordó körül roppant sok aranyat talált a kivilágított helyen. Gyermekét a hordóra tette, maga pedig kötőjét teleszedte arannyal s kivitte. Háromszor járta meg az utat s mindig egy-egy csomó aranyat vitt ki. Mikor negyedszer is visszafordult, hogy bemenjen – a hegy bezárult előtte s a gyermeke benne maradt. Sok aranya megmaradt, de a haja megöszült gyermeke utáni fájdalmában. Mikor ismét eljött a karácsony kiment s várta a hegy megnyílását. Éjfélkor megnyílt, bátran bement s csodák-csodája, gyermekét piros arccal, mint egy angyalt élve találta a hordón, ahová tette s arany almát tartott a kezében. Még a faluban emlékeznek rá s nevüket is tudják.

Azóta már sokszor ástak a hegyen, de mindig beszakad. Hálni rajta nem szabad. Egy kerülő bátor volt s egy éjjel ott maradt, de úgy megverték, hogy négy hétig feküdt meg. Ez a kerülő még él. Sokszor látják ezután a pásztorok, hogy a hegy világos és emberalakok dalolva táncolnak rajta. –

-. -.-

SZABÓ Ferenc

1921 *Néphit.* EA 1661. [Kézirat terjedelme: 1 oldal. Gyűjtőpont: Szekszárd (Tolna vármegye). Leltározás éve: 1949.]

[1]

A Boszorkányságról

1. Egyszer a édes anyám egy tyúkot, akartültetni egy öreg asszonytól vett tojást mikor elmúlt, három hét és a kis csirkék sírtak a tojásban és kikelni pedig nem birtak. Sirtak-rítak és nem tudta édes anyám hogy mit csináljon a tojással.

És le ment, a szomszédba ahoz, az öreg vén asszonyhoz, és azt monta az asszonynak hogy mit csinált? a tojással hogy egy sem tud kikelni.

Édes anyám hívta az öreg asszonyt hogy jöjön el. Mikor eljött az öreg asszony föltette a sporhertra és háromszor meg cirogata, a tyúkot és elment még haza sem ért az asszony a csirkék már mind kivoltak kelve 2. Mikor édes anyám még lány volt elmentek a balba. Éjfélkor el akartak menni haza. De a fiatal emberek azt mondták hogy ne menjenek mert a kávéház előtt van egy borjú és az boszorkány. De édes anyámnak az ides apja azt monta hogy nem bántja ő elmeg haza mikor ki jötek a kávéház ajtaján csakis ott volt a borjú és mindig

követte őket és mindig bögöt miko mikor haza értek sietek bemenni a kapun mikor bementek
há háromszor úgy neki ugrot a kapunak hogy majd betört és a kapútól eltávozott

Szabó Ferencz polg. isk. I. Á. oszt. tan. Történetek.

SZÉKELY László

1914 *Balladák, epikus dalok, népszokások, játékok, találós kérdések, mesék, mondókák, adomák, közmondások, tájszavak, babonák, álmofejtés.* EA 635. [Kézirat terjedelem: 129 oldal. Gyűjtőpontok: Aszaló, Nádasd, Nagyida (Abaúj-Torna vármegye); Munkács (Bereg vármegye); Szeged (Csongrád vármegye); Alsóábrány, Bogács, Diósgyőr, Hámor, Mezőcsát, Ostoros, Ózd, Sajóarnót, Sajóvárkony, Szarvaskő, Szirmabesnyő, Tiszapalkonya (Borsod vármegye); Egyek, Nádudvar, Ohatkócs (Hajdú vármegye); Domoszló, Eger, Felnémet, Felsőtárkány, Heves, Gyöngyös, Kápolna, Kömlő, Nádújfalu, Sarud, Tarnaörs, Tarnaszentmária, Verpelét (Heves vármegye); Abádszalók, Jánoshida, Jászsalsószentgyörgy, Jászapáti, Jászládány, Jászkerkegyháza, Nagykörű, Tisasüly (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye); Dolha (Máramaros vármegye); Kisterenye (Nógrád vármegye); Nagykolozs (Nyitra vármegye); Nagykáta, Ócsa, Vörösvár (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye); Bődönhát, Királytelek (Szabolcs vármegye); Kapnikbánya, Lator (Szatmár vármegye); Antalóc, Szerednye (Ung vármegye); Mád, Nagymihály, Tállya (Zemplén vármegye); Pusztajánosi, Sóvár (?). Leltározás éve: 1942.]

[62]

XXII.

Ėccer valamikor régésrégén élt egy drótostót. Ez a tót a sok vándorlásba' egy faluba ért. Má' este vót, hát éjjeli szállás után nézett. Bemént hát a letszéső [?] házho', oszt aszonta a zasszonnak, hogy aggyék neki szállást. A zasszony adott is neki, oszt aszonta, hogy feküggék lē ja sutba. Az lejakart fekünnyi, hát akkor láttya, hogy a ház közepin van egy fejr lepedővel lētakart valami. Aszt gondolta, hogy a za valami kényérsütő tekenő, hát elalutt. Éjfé'tába félkelt, oszt látta, hogy egy ember gyön ki ja lepedő alú'. Hát akkor tutta meg, hogy a za zasszonynak a zura, aki akkor halt még, de még nem temették el. Minygyá elszalatt, annyira mégihett, oszt mēs sē át a harmagyik határig. (Felnémet, Heves m.)

[63]

XXIV.

Ėccer Tárkánba' lakott egy vén asszony, aki boszorkány vót, oszt ennek a fija kovács vót. Ėccer a zasszony átvátozott lónak, oszt mējjeleñt a fija műhelyi előtt. A fija mēppatkolta, oszt rájűlt, oszt elvágtatott. Sokájig nyargaltak össze-vissza ja határba, nemsoká' hazamēntek. Akkor a ló mēgēnt átvátozott asszonnak. A sok szaladásba beteg lētt, oszt lēfekűtt. Akkor

látták, hogy a lábára, még a kezire patkóvan verve, oszt a zódala a sarkanyútú vérës. Akkor tutták még, hogy ő vót a za ló, aki ténnap a vetésékét elgázolta. A betegségibe nemsoká' mēhhalt. (Felnémet, Heves m.)

SZIVÉR Béla – TILDI János

1921 *Néphit. Boszorkányság, babonaság, kártyavetés.* EA 1677. [Kézirat terjedelme: 2 oldal. Gyűjtőpont: Szekszárd (Tolna vármegye). Leltározás éve: 1949.]

[1]

Boszorkányság.

Volt egy asszony aki azt mondta hogy ő meg tud gyógyítani akár milyen állatot és el ment egy házhoz ott éppen egy beteg tehén volt és azt monta hogy ő meg gyógyítja és oda ment a tehénhez és elővett egy pálcát és azt monta ennek a pálcának akkora ereje van hogy meg gyógyítja a tehént és akkor azt monta hogy agyanak neki egy ezerkoronást és azt el kell égetni és ekkor oda adták neki az ezer korunást és a boszorkány azt monta okusz pokusz és akkor meggyújtotta de nem az ezer korunást hanem a papirost és az ezer korunást eltette és azt hitték hogy elegette a tehén gyógyulását várták de biz az nem gyógyult meg.

Irta

Szivér Béla I. Á. polg isk oszt. tan

Kliegl Lajos

I. Á. oszt. főnök

[2]

Babonaság.

Egyszer egy cigány ment házrol házra kéregetni a szomszédba is be akart menni de a gyerek künn játszott és nem akarta beengedni. A cigány azt monta hogy eressze be de a gyerek nem eresztette. És akkor be dobott valamit a kapun a csirkék récék oda futottak és ottan valamit ettek de nem ment el egy sem hanem mind egytől egyig megdöglött de a cigány nem várta meg még megdöglének hanem elment.

Kártya vetésről.

Egyszer egy cigányt elhívtuk mihozzánk hogy vesse meg a kártyát, edes apám a háboruban volt, a cigány azt vetette hogy haza jön ugyis lett máskor is vetettünk akkor azt javasolta hogy meg halt és éppen akkor jött haza és kiverte a cigányt. --- Irta -----

Tildi János I A polg. isk. oszt. tan.

VARGA Károly

1915 *Dalok, verses-köszöntők, babonás történetek, babonák, népryelvi anyag.* EA 614. [Kézirat terjedelme: 48 oldal. Gyűjtőpont: Tapolcafi (Veszprém vármegye). Leltározás éve: 1942.]

[32]

Pályázat az 1-ső szám alatt kitűzött tételre:

Mielőtt belefognék a lejegyzésbe, megjegyzem, hogy az először leírt dolgokat meséknek nem lehet és nem is kell tartani, bár szinte hihetetlenek, mert szereplői, akiket nem nevezek meg, valóban élő személyek voltak. Tehát mondjuk, hogy következnek a mondák.

Még azt is megjegyzem, hogy ezen mondák leírásánál hiven követtem a helyi kiejtést és szólásmódot, szóval hangtanilag igyekeztem pontos lenni.

Egy bognár esete.

Vót egy bognár, aki eccer éppen vonogatott az udvaron, mikor gyűtt egy nagy forgószele, amely körülötte kezdett kavarni. „Mit esz itt a fene?” – szót haragosan a bognár a szélnek – A szél nem szólt semmit, csak kavargott tovább; mire a bognár mérgesen beledobta a vonyókésit, amely hirtelen eltűnt.

A bognár menyé éppen a szomszéd faluba’ volt, hogy disznót vásároljon, majd elfáradva bement egy házba’, ahol megkínálták kenyérrel. Ott abba a szobába, amelyikbe bement, feküdt egy öregasszony az ágyba’ és az az mondta: „Tegyíték neki oda azt a vonyókést is. Messen avvá kenyeret.” A vonyókés úgy került a szomszéd faluba’, hogy, mikor a bognár beledobta a szélbe, elröpült ide és mikor ott leesett, annak a fekvő öregasszonynak a lábát fogta el, aki azt mondta a bognár menyének: „Adjátok neki oda azta vonyókést.” Amint a bognár menyé elele tették a kést, az mingyár’ fő kiátott

[33]

csodákozva: „Enye ez a vonyókés éppen olyan, mint a ipamé.” „Látod, azé is” – szót az öregasszony: Ha pedig hazamész, mondd meg az ipadnak, hogy többet bele nedobgya a kést a forgószelebe, hadd menjen az a maga uttyán.

Mikor magátul kinyit az ablak.

Az egész család ěment lakodalomba, csak egy öreg ember maradt otthunn, aki, mikor este lett, lefeküdt az ágyba; de nem alutt ě mingyár; hanem óvasott, amit tudott. Eccer csak hirtelenül kinyitódott az ablak, és gyűttek be rajta a szellemek szíp sorgyába; aztán ě kezdtek tánczónyi az öreg előtt, aki megunva az ugrálást boszorkodva rájók kettott: „Ihisz ne! gyalázatos kutyák! ilyen házhó’ is beszemtelenkedtek? Takaroggyatok innen; pokol a heletek!” Avvá, mintha csak agyoncsapták vóna űket, kipördűtek a szobából.

Egy kutba esés.

Két leginy ment este nyóc óra tájba’ a lányokho’, kiki a maga kedvesihó’. Mikor még együtt mentek vóna, három fekete kánya röpült e’ a fejöket fölött, ők bámulva nézték a kányákat és csodákoztak, hogy ilyen este is vannak még kányák, de azért mentek tovább, majd elválva egymástul egyik ment föfelé, a másik lefelé – mondom – mindegyik a maga szeretetiho’. Amint az egyik egy kuthó’ irt hirtelen egy nagy szél keletkezett, azzal eresztették lefelé a kutba.

[34]

Olyan simán esett lefelé, hogy megse ütötte magát. Mikor má lenn vót, a szél elűt és kezdett föfelé kapaszkodni. De hiába, mer kezei eccerre csak ě’ zsibbadtak, aztán ujra visszaesett; és

akkor a fejét is beütötte. „Urambátyám! segiccsenek!” kiabát kétségbe esve – Szavát meghallották és kimentették; de ekkori ijedelmibe később bele hót. Az ő szeretejit ugyanis egy másik legény is szerette, és az dobatta bele a széllel a kutba’, mer annak boszorkány tehetsége vót.

A kotlós tik.

A szomszéd faluba vót a szereteje, kihó több este ē szokott járni. Annak a lēnnak meg vót egy öreg idesannya, aki nem szerette, hogy az a legény az ű lēnya után a szomszíd falubul is ēgyün. Vót neki is boszorkányos mestersége, tehát ē határozta, hogy tuljár a legény eszén. Egy este ismét ott volt a szerelmes legény a kedvesénél, és tizenkétórákor, éjjel indult el abbúl a falubul. Alig ért azonban ki a házok közül, egy kotlós tikt látott utánna gyünni, melynek szemei, mint a tűz, ugy fnylettek. A legény tudta, hogy mit jelent a kotlós tik s azér nem szót hozzá egy szót se, csak gyütt szípen hazafelé. Amint kertyük ajtajáho’ érkezett, a kotlós tik elmaradt tüle és azt mondta: „Köszönd bűdös, hogy nem szótál, mer’ széttíptelek vóna.” És a legény sóhse mert elmenni többet a másik faluba.

[35]

A megszabadulás.

Valahogyan másik legény lett annak a lēnnak a vőlegénye, akinek má’ előbb is vót választottya. Ezér aztán a mellőzött legény öreg idesanyja megrontotta az új vőlegényt, aki attul fogva olyan vót, mintha kicserétik vóna. Nem tudott rendesen dúgozni, sem egyebet csinányi. Ezér aztán mindenkíppen szabadúnyi akart a megrontástul. Ēment tehát egy öreg zsidóasszonyhó’, aki a megrontó asszonyná’ tudálékosabb vót, és avvó’ megígértette, hogy megszabadítja bajátul. Ijjel mentek ki ketten a falu melletti erdőbe, ahun az öregasszony a legényt egy pudvás, likas fán keresztül bujtatta. Borzasztó nagy szél keletkezett erre, és a legény azt hitte, hogy minden fa rá dül s az ég, föld egybe szakad; De eccerre csak megszűnt a nagy zuhogás, a borzasztó robaj és a legény ugy érezte, hogy megin’ rendes emberré lett, tehát sietve otthagyták az erdőt és hazamentek.

A takács gípek.

Valamikor, itt a mi falunkba, sok vót a mesterember, különössen a takácsok vótak számosan, akik sokat dúgozva meggazdagottak. Egy házba még ijjel is dúgoztak a gípekkel, csakhogy akkor má emberek nem vótak ott, csak maguktú’ mentek a gípek. Ugyanebben a házba lakott egy házaspár, melynek mindig hógatnia köllött a sok zakatolást, a gípek zörgésit. „De – mondta az asszony – nem hógatom én tovább ezt a nagy robajt; elmenek a birohó’, aztán fő’ jelentem

[36]

azt a takácsot. Mér hógassam még tovább? azér hog megromójjak én is, mint az az istentelen takács. Iszen ha itt maranník az a’ ördögös ember még a sirba vinne!” – Ugy is tett, elment a birohó’, aki gonosz bűbájosságér’, aztán meg boszorkányságér’ megbüntette a takácsot; de az ezért a főjelentő asszonyra boszut forrat...----

Tehát hogy ezután nyugodtan lehessen az asszony, ēment haza a szülejihó’. Otthunn nagyon örűtek a viszontlátásnak; össze-vissza csókoták egymást a szülők és a gyerek. „Mennj be ides lēnyom a szobába; majd addig készítek valamit a konyhán.” A lēny szót fogadott, de amint a szobába lípett, a takács is besurrant mellette az ajtón, aztán megragatta a fiató asszonyt, rátérdepőtette egy hasábfára, aztán ott kinozta mindaddig, míg a szülőanya be nem gyütt. Akkor a takács megin’ kisurrant az ajtón, a megkinzott lēny meg ríva anyjáhó’ szaladt és

kétségbeesve mondta neki: „Jaj! idesanyám, mér nem gyütt be előbb, az a ronda takács má’ agyonkinzott azon a hasábfán.” ...-----
Igy át boszut a boszorkányos takács.

A következő két dolog már valóban megtörtént és csak azért írom le, hogy bemutassam a nép babonás hiszékenységet.

A tolltartó.

Két lēny, mikor meggyüttek iskolábú’; egy pajta mögött, egy sor zsupp mellett leűt jáccannyi. Szípen jáccottak, mikor az egyik ē’ kezdett kiabányi: „Jaj nekem! Jaj nekem! Segiccsenek! Jaj nekem!” Szalad ki

[37]

az idesannya: „Mi bajjod ides lēnyom? mi lőtt?” „Jaj nekem! Jaj nekem! Csip is, harap is.” – sipitozott a kis lēny – Több asszony is odaszalatt a nagy sikogatasra. „Mi bajod lēnyom?” – kérdeztik tüle – „Jaj csip is, harap is” – sikitozott a kis lēny, aztán me ugrát, földhő vágta magát. – „Jaj! mit csinájjunk vele?” – mondották tanácstalanul – „Le köll vetköztetni!” – ajánlották többen – mikor egy közüllők oda ment a lēnhó’: „Hun csip ides lēnyom?” „A térdem fölött”. Avvó megkapta a kis lēny ruháját térden fölű’ és kemínysiget érezve ott, irtózva mondta: „Megvagy bűdös! nem méssz mast el!” – majd rémülten ezt mondta: „Jaj! mi lehet ez?” Hamar levetették a lēny szoknyáját, aztán ketten összefogták ott, ahun a kemínysig vót, hogy ki ne szabadujjon onnan az a valami; egy másik asszony meg hozott azalatt egy nagy öregfejszít, avvó aztán össze-vissza ütöttik, vertik azt a valamit. „Ni má’ nyöszörög; most má’ megdöglik” – mondották megnyugodva; majd hamar ki rázták azt a valamit a szoknyából. Hát egy tolltartó vót, de má’ egészen összetörve. Ē’ bámútak minden és szégyenkezve, csalódottan távoztak. Ekkor meg a lēny annya kezdett sajnákoznyi: „Jaj! mér ütöttik agyon, most vettem neki tizenkét kraczarér.”

A bajj onnan származott, hogy a tollszár kicsuszott a tartójából, aztán belefuródott a lēny lábínába, s azér monta: „Jaj, csip is, harap is.”

[38]

Egy ujj esete.

Zörrögve [?] ment egy szénásszekér az uton, tetejbe meg egy gyerek alutt. Eccer csak zökkent nagyot a sekér, s a gyerek fölébredt, s azt hitte, hogy leesik. E’ kezdett kapkonnyi a levegőbe, annékünn, hogy valamit is megfogott vóna. Közbe azonban, csódálatos módon – kificzamodott az ujj, ugyhogy egy hónapig is fő’ kötve hortta.